

SAYI: 22-24

Çveneburi

KÜLTÜREL DERGI

ჩვენებური
კულტურული კრებული

RUSTAVI

Sanat Yönetmeni: Anzor ERKOMAIŞVİLİ

Koreograf: Pridon SULABERİDZE

Yer : Cemal Reşit Rey Konser Salonu - Harbiye / İSTANBUL

Tarih : 21-22-23 Mart 1997

Organizasyon : Cemre Müzik Üretim Paz. Turizm Organizasyon Danışmanlık ve Teahhüt Tic. San. Ltd. Sti.

çveneburi

Kültürel Dergi

Temmuz-Aralık 1996, Sayı 22-24
(İki Ayda Bir Yayımlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN,
İberya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Hayati ASILYAZICI, Nuri ÇELEBLİ,
İsmet DINDAR, Hayri HAYRİOĞLU,
Osman Nuri MERCAN, İberya ÖZKAN,
Ender SAVCIN, Mustafa YAKUT

Yazışma Adresi
Halaskârgazi Caddesi Rüşvançoğlu Apt.
No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

Fiyatı
250.000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yıllık Abone
1996 için 1.000.000.- TL
1997 için 1.000.000.- TL

Havale Hesap No
TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL Hesap No: 648953
GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
\$ Hesap No: 9002537-0
POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık
MYRA Yayıncılık, Reklam ve İletişim
Hizmetleri Ltd. Şti.
Tel: (0212) 511 44 49 - 513 71 99

Baskı
DOYURAN Matbaası
Tel: (0212) 527 59 47

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo
edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde
kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar
orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

çveneburi'den 2

GÖRÜŞ-DÜŞÜNCE

E. Sevardnadze Türkiye-Gürcüstan
Dostluk Dayanışma Vakfı 3
Hayati ASILYAZICI

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

Dans Müzik Kültürü 5
Folklorla Doğru Dergisi
Gürcüçiftlik Köyü 10
Nuri ÇELEBLİ
Türkiye'de Gürcü Köyleri 11
İberya ÖZKAN
Macahel Evleri 13
Halit ZENGİN

SÖYLEŞİ

Zurab Jvania ile Söyleşi 16
Osman Nuri MERCAN
Ressam B. Beselia ile Söyleşi 18
Guram HİMŞİAŞVİLİ

YAŞAM-KÜLTÜR

Kafdağ'ına Seyahat 19
Doç. Dr. İsmet DINDAR
Vakıf ve Dernekler 21

TARİH

Gürcülerin Kökeni ile İlgili Görüşler 22
Mehmet Bülent ULUDAĞ
Musevi Gürcüler 27
Ender SAVCIN

GEZİ

Gürcüstan'ın Kalbi Tiflis Yeniden Başlıyor 28
Nedim GÜRSEL

EDEBİYAT-SANAT

Tamaz ve Otar Çiladze Türkiye'de 30
Mustafa YAKUT
Gürcüstan'da Yazarlara Sevgi 33
Mebcure KARAÖREN

PORTRE

Gürcüstan Büyükelçiliği'nde Yas 35
İbrahim Goradze'nin Arılarından 37
Mustafa YAKUT

ÇOCUK

Masal: Topuzlu 39
Çev: Hayri HAYRİOĞLU

GÜRCÜCE

Gürcü Alfabetesi 41
Halhuri Simğera / Halk Şarkısı 42

HABER-YORUM

..... 43

1996 yılını, gecikmeli de olsa üç sayıyı bir arada çıkarmak zorunda kalarak kapatıyoruz.

Daba önce dergimizin yayın yönetmenliğini sürdüren Fabretin Çiloglu, bu sayının basımından önce görevinden ayrıldı. **çveneburi** şimdi bir yayım kurulu tarafından çıkarılmaktadır.

Sizlerden, Gürcü kültürünü yansıtan her türlü yazı, fotoğraf ve bilgiyi bekliyoruz. Çünkü derginin gerçek sahipleri sizlersiniz ve **çveneburi** sizin katkılarınızla yaşayacaktır.

Dergimiz artık sürekli olabilecek bir adrese kavuştu. Bundan sonra tüm yazışmalarınızı yeni adresimize ve faksımıza bekliyoruz.

Dergimizin bu sayısının içinde posta çeki ve abone formlarını bulacaksınız. Gerek yeni abone olacakların ve gerekse aboneliklerini yenileyeceklerin posta çeki ve abone formunu doldurmaları ve banka ödeme makbuzu ya da posta çeki ile birlikte dergimize göndermeleri ya da fakslamaları yeterlidir.

Dört yıldır yayımları sürdürdüğümüz **çveneburi**'yi, daba güçlü ve yaygın, daba düzenli ve zengin içerikli olarak sürdürmekte kararlıyız. Bunun hayata geçmesi için, aşağıdaki istemlerimizi, gönüllü olarak görev edineceğiniz inancıyla, siz Sayın çveneburiler ve dostlarımıza sunuyor; öneri, eleştiri ve düşünceleriniz ile birlikte somut adımlarınızı bekliyoruz:

1- **çveneburi** 'nizi okuyunuz, okutunuz, abone olunuz ve abone bulunuz, duyurunuz, dağıtınız ve yaygınlaştırınız.

2- Reklam veriniz, verilmesini sağlayınız.

3- Çevreniz, yakınlarınız, yöreniz ve köyünüzden derlediğiniz ve derleyeceğiniz folklorik materyalleri toplayınız, kaydediniz, belgeleyiniz, yazınız ve gönderiniz.

4- Çevrenizdeki, konuyla ilgili tüm gelişmeleri, özellikle yöresel basın ve yayınları, toplantıları, çalışmalarını izleyiniz, yazıya dökünüz, gönderiniz. Gönüllü bir **çveneburi** muhabiri olunuz.

5- Özellikle hemşehrilerimizin önemli sayıda buldukları il ve ilçelerde, dernekler, vakıf, kurum ve kuruluşlarda, batta köylerde tüm bunları organize edebilecek gönüllü bir **çveneburi** temsilcisi olunuz ve konuyla ilgili kişi ve kuruluşların adreslerini bize gönderiniz (ki, onlara da ulaşabilelim).

Şimdiden teşekkürler...

Önümüzdeki sayıda buluşmak üzere, 1997 yılınızı kutlarız...

Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı

Hayati ASILYAZICI

Türkiye ile Gürcüstan arasında derin tarihsel bağlar, kültürel ve siyasal ilişkiler vardır. Gürcüstan'ın coğrafi konumu, Karadeniz'in coğrafi konumuyla büyük benzerlikler taşır. Gürcüstan'da esas olarak Karadeniz kıyı iklimi görülür. Ülke bazında, Gürcüstan doğal görünümünü korumayı başarabilmiş bir ülkedir. Hem devlet, hem toplum olarak, tarihsel-kültürel alışkanlıklarla çevreciliğe sahip çıkmıştır. Doğa güzelliği bakımından Gürcüstan, Avusturya ve İsviçre ile kıyaslanabilir. Kültür ve sanat yönüyle de dünyanın gelişmiş herhangi bir ülkesiyle boy ölçülebilecek durumdadır.

İşte, Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı, Gürcüstan'ın bu doğal-tarihsel güzelliğini koruma, geliştirme ve Türkiye-Gürcüstan komşuluk ilişkilerini gerçek bir dostluğa dönüştürme amacıyla kurulmuştur. Sovyetler Birliği zamanında Gürcüstan'a ancak Moskova üzerinden gidilebilirdi. Bu zorluğa rağmen Gürcüstan'ın Türkiye ile yakınlaşma hedefinde hiç sapsa olmadı. Vakfın, iki ülke arasındaki ilişkiyi daha ileri taşımaya ve dostluğa dönüştürme çabaları, bu tarihsel temele dayanmaktadır.

Gürcüstan nüfus ve coğrafi olarak küçük olmakla birlikte beyin gücü ve kültürel açıdan hep büyük bir ülke niteliğinde olagelmıştır. Bu özelliği nedeniyle bağımsız bir cumhuriyet olmayı hak etmiş ve tarihsel konumunu da böyle bir bağımsızlık anlayışıyla sağlamıştır. Bağımsızlığını yitirmesi ayrı bir yazı konusudur. Ne var ki dilini ve kültürünü Gürcüstan kadar korumayı başarabilmiş ikinci bir Sovyet Cumhuriyeti yoktur. Baltık devletlerini bu tasniften ayrı tutmak gerekiyor.

Bu yazımızda, anılan vakfın kuruluş kurgusuna bağlı olarak konuyu anlatmaya, tarih içerisinde belgelemeye çalışacağız. 1989'da Sovyet sisteminin dağılmasından sonra Gürcüstan yeniden bağımsız bir cumhuriyet olma konumunu yakalamıştır ve bu şans tüm yönleriyle değerlendirilecektir. Bu noktada Türkiye içtenlikle

Gürcüstan'ın yanında yer almış ve iki ülkenin dostluğuna doğal bir yol açmıştır.

Türkiye için Gürcüstan, Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan bir büyük kapıdır ve o oranda da önemlidir. Hava, kara ve demiryolu bağlantıları bu kapıdan sağlanacak; petrol ve doğal gaz hatları buradan geçecektir. Gürcüstan için Türkiye Batı'ya açılan bir kapıdır. Gürcüstan Batı dünyası ile bütünleşmesini bu kapıdan sağlayacaktır.

Türkiye'de, Gürcüstan nüfusunun yarısına yakın, Gürcü kökenli yurttaş yaşamaktadır. Türkiye ve Gürcüstan devletleri bu gerçeği göz önünde bulundurarak bu saygın kitlenin dostluk isteğini seslendirmişlerdir.

İki devlet dostluk için neler yapmışlardır?

İki ülkenin resmi makamları arasında son altı yıl içerisinde 45 civarında anlaşma, protokol, mutabakat zaptı ve ortak bildiri imzalanmıştır. İki devlet arasında kısa sürede bu ölçüde resmi belgenin imzalanabilmesi ancak güvenilir bir dostluk ortamının varlığına işaret eder. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in "otuz yıllık yolu beş yılda aldık" sözü, dostluğumuzun ne denli sağlam esaslara dayandığının da kanıtı olmaktadır.

Vakfımız niçin kuruldu?

Ülkeler arasında resmi ilişkilerin kurulması gerekli ama yeterli değildir. İki halk arasında da dostluk ilişkilerinin kurulup geliştirilmesine gereksinim vardır. İşte vakfımız bu gereksinimden doğdu. Vakfın kurulmasını Gürcüstan tarafı açık sözlülükle ortaya koymuş, böyle bir vakfın kurulmasını istemiştir. Vakfımızın kuruluşu ülkemizin siyasal, yönetsel kademelerinde ve iş dünyasında olumlu yankılar uyandırmış ve yakın destek bulmuştur. Vakfımızın temel amacı, iki ülkenin "ortak devlet politikalarını" iki ülkenin halklarına, sivil toplum örgütlerine, bunlarla ilişkili resmi ve yarı-resmi kurumlarına taşımak, bunların birbirleri ile ilişki kurmalarını sağlamak, günlük içerisinde ortak çalışmalar-

da bulunmalarına ortam hazırlamaktır. Bu sayede her iki ülkenin çeşitli sektörlerdeki insanlarına ve kuruluşlarına yeni ufuklar, yeni alanlar açılacaktır. Vakfımızın anlayışı devlet politikasıyla çakıştığından, devletimizin maddi ve manevi desteğine sahip olması doğaldır. Sivil kurum ve sektörlerden destek görmesi onlar açısından ulusal bir görevi yerine getirme olacağı gibi kendilerine yeni ufuklar da açmış olacaktırlar.

Vakfımız nasıl kuruldu?

Gürcüstan Devlet Başkanı Sayın Eduard Şevardnadze, bağımsız Gürcüstan Cumhuriyeti'ni oluşturmaya için yola çıktığında ilk iş olarak "Eduard Şevardnadze Demokrasi ve Kalkınma Vakfı" adında bir vakıf kurmuş ve en güvendiği insanları bu vakfın yönetiminde görevlendirmişti. Sayın Şevardnadze, diğer ülkeler ile kurulan resmi ilişkilerin yeterli olmayacağını, resmi olmayan ilişkilerin belirleyici olarak sonucu tayin edeceğini çok iyi biliyordu.

Eduard Şevardnadze, çok önem verdiği Türkiye, Federal Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi vakfı ile "partner" olarak çalışacak vakıfların kurulmasını istemiş ve bu kuruluşlar oluşturulmuştur. Yakın gelecekte bu kuruluşlar arasında da bağ kurulacaktır.

Türkiye'deki oluşumu başlatmak üzere Gürcüstan'dan gelen "resmi yetkili", vakfımızın kuruluş görevini, kurucularımızdan ve vakıf yönetim kurulu üyemiz Genel Müdür Hasan Uludağ'a önermiştir. Bu önemli görevi kabul eden H. Uludağ'ın, Türkiye ve Gürcüstan'ı tümüyle kapsayan, ABD ve Almanya'daki "partner" kuruluşlarla bütünleşmesi gereken bu projeyi hayata geçirmeye bilgi ve birikimi yeterliydi, ama fiziki ve ekonomik gücü tek başına bu işi kotarmaya elbette yetmezdi. Bu nedenle sınırlı da olsa, ilk görüşmesinde olumlu yanıt aldığı insanlarla yasal kuruluşu tamamlamayı ve oluşacak kadrolarla tüm alanlara açılmayı bir yöntem olarak benimsiyordu. Vakfın yasal kuruluşu böyle tamamlandı. Ancak bütün bunlar kolay ve çabuk olmadı. Seçtiği yöntem nedeniyle, vakfın içinde bulunması gerektiğine inandığı ancak dışında kalan çok değerli insanlarla sert tepkileri ve kimilerinin de engellemeleriyle karşılaşmıştı. Sonuçta vakıf kuruldu ve kapısı isteyen herkese açık tutuldu. Şimdi vakfın bir yönetim

kurulu vardır ve sizleri vakfın üyeleri olmaya çağırıyoruz.

Vermiş oldukları maddi ve manevi desteklerle vakfımızın güçlü bir biçimde kurulmasına yardımcı olan Ankara'dan NUROL Yatırım Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Nurettin Çarmıklı'ya, Emekli Hv. Korgeneral Sayın Alaettin Güven'e, İstanbul'dan NET Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Besim Tibuk'a, TEKFEN Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ali Nihat Gökyiğit'e, ÇARMIKLI Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ali Rıza Çarmıklı'ya, sekreteryaya hizmetlerini yürüten ve kuruluş aşamasında Hasan Uludağ'ı hiç yalnız bırakmayan Sayın Mehmet Uludağ'a yürekten teşekkür ediyor ve vakfımızın tarihinde yer aldıkları için saygılarımızı sunuyoruz.

Sayın Şevardnadze'nin girişim ve özendirmeyle Türkiye'den 26 kurucu üyenin ekonomik ve katılımcı çabalarıyla, 5 Temmuz 1996 günü yasal kimliğe kavuşan bu vakfın adı: "Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı"dır. Vakfın 1. Kurucular Kurulu Toplantısı, 21 Nisan 1996 Pazar günü saat 15.00'te Ankara Sheraton Oteli salonunda yapıldı. Vakfın 1. Kurucular Federal Kurulu Toplantısı yapılıncaya dek geçici yönetim ve denetim kurulları seçildi. Sheraton Oteli'ndeki toplantıyı NUROL Yatırım Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Nurettin Çarmıklı sağladı.

Vakfımızın tüm kuruluş çalışmaları tamamlandı ve ilk kurucular kurulu, 7 Eylül 1996 Cumartesi günü saat 14.00'te Ankara Tandoğan Alanı'ndaki Hotel Altınel'de toplandı. Bu toplantı için mekânsal olanaklar ve Gürcüstan'dan toplantı ile ilgili gelen konuklarımızın aynı otelde kalmaları Sayın Besim Tibuk tarafından sağlanmıştır.

Yönetim Kurulu aşağıdaki adlardan oluşmuştur:

1. Prof. Dr. Türkkiye Ataöv	(Başkan)
2. Osman Nuri Mercan	(2. Başkan)
3. Hasan Uludağ	(Genel Müdür)
4. Hayati Asilyazıcı	(Üye)
5. Kenan Yıldırım	(Üye)
6. Mehmet Bülent Uludağ	(Üye)
7. Hüseyin Hikmet Özdenoğlu	(Üye)
8. Yaşar Yılmaz	(Üye)
9. Mevlut Mert	(Üye)

Dans, Müzik, Kültür: “Folklora Doğru”

Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü'nün çıkarmakta olduğu çeviri araştırma dergisi *Folklora Doğru*'ya bu sayımızda geniş yer veriyoruz. *Çeneburi* Yayın Kurulu Üyesi İbbera Özkan ile yapılan ilginç söyleşinin yanı sıra, derginin içindekiler bölümü incelendiğinde geniş yer verme nedenimiz kolaylıkla anlaşılabilir.

62. sayısı çıkan, hacmi 400 sayfayı bulan ve 6 ayda bir yayımlanan *Folklora Doğru*'nun ilk yazısı, Eric J. Hobsbawm'ın “Eşkiyalar” adlı kitabıyla ilgili. İkinci bölümde Necdet Haşgül'ün “Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikaları” ve sonra “Türkiye Popüler Müzik Tarihinde 'Anadolu Pop' Akımının Yeri” başlıklı yazıları yer alıyor. Daha sonra Cahit Berkay ve Okay Temiz ile yapılan söyleşilere yer verilmiş. Bunu, Martin Stokes'un “Türk Halk Müziğinin Yeniden İnşası” ve Üzeyir Hacıbekov'un “Azerbaycan Halk Müziğinin İlkeleri” konulu yazıları izliyor. Çeşitli halkların müzikleriyle ilgili diğer çalışmaların başlıkları da şöyle:

“Hakkari Kürtlerinin Dans Şarkıları” - Dieter Christensen, “Ermeni Müziğinin Kökenleri” - Sirvant Kazandjian.

Gürcü müziği ile ilgili olarak ise Amerikalı müzikolog-yazar Peter Gold'un iki yazısına yer verilmiş: Birincisi; “Gürcü Müziği Tarihi”, ikincisi; “Gürcü Müziğinde Ses Üreten Nesnelere”. Peter Gold'un bir diğer yazısı var ki, İnegöl Hayriye Köyü üzerine olan bu yazıyı, İbbera Özkan ile yapılan söyleşinin tamamını ilginizi çekeceği düşüncesiyle sayfalarımıza alıyoruz.

Peter Gold'un diğer iki yazısının içeriği ile ilgili kısa bilgiler sunuyoruz:

Peter Gold'un her üç yazısı da (1968), Indiana Üniversitesi'nde yapmış olduğu, “The Musical Culture of Georgian Countryside” (Gürcü

Ülkesinin Müzikal Kültürü) adlı yayımlanmamış doktora tezinden alınmış.

Peter Gold, birinci yazısı “Gürcü Müziği Tarihi”nde belgeleri titiz bir şekilde inceleyerek, Klasik Yunan döneminden itibaren kronolojik olarak ele almış, Dini Müzik, Din Dışı Müzik ve Altın Çağda Müzik'i anlatmış. Son bölümde Kent Müziği üzerindeki etkileri işlerken, Doğu etkisi ve Rus etkisi olarak ikiye ayırmış.

P. Gold “Gürcü Halk Müziğinde Ses Üreten Nesnelere” adlı yazısında, ses üreten nesnelere yerel ve yabancı kökenli olmak üzere iki bölümde ele almış.

Ses Üreten Yerel Nesnelere:

1- Aerofonlar (Üflemliler): Larçemi veya Soinari, Ueno Salamuri, Çaban Salamuri, Açarban, Arkeolojik Flüt, Salamuri, Bulbuli, Horototo, Gayda (1. Gudastviri, 2. Çibonitulum).

2- Kordofonlar (Telli Çalgılar): A- Yaylı Çalgılar: Çuniri, Apkhertsas, Çianuri. B- Parmakla Çalınan Telli Çalgılar: Panduri, Çonguri, Harplar, Çangi, Akhymaa.

3- Membranofonlar (Vurmalılar): Doli.

4- Idiofonlar: Taşı.

Ses Üreten Yabancı Kökenli Nesnelere:

1- Aerofonlar:

A- Çift Kamışlılar: Duduki, Zurna.

B- Kamışsızlar: Akordeon.

2- Kordofonlar:

A- Parmakla Çalınanlar: Tari.

B- Yaylılar: Kemenç, Adanuri.

C- Çekiçli Santur: Tsintsila.

3- Membranofonlar: Daira, Diplipito.

Başlıklarını yukarıda sıraladığımız geniş kapsamlı yazı, Gürcü müziği hakkında bilgilenmek isteyenler için doyurucu bir içeriğe sahip. Ayrıca Gürcüce yazılı notalarla birçok örnekler de verilmiş.

BİR GÜRCÜ KÖYÜNDEN NOTLAR : Hayriye Köyü

Peter GOLD

Bu çalışmanın temel verilerinin kaynakları, Türkiye'nin batısındaki Bursa ili sınırları içinde bir Gürcü yerleşim merkezinden, Hayriye Köyü'nden alınmıştır. Hayriye köylüleri, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Gürcüstan'ı terk eden Acara Müslümanlarının torunlarıdır. Bu dönemde Gürcüstan'da Batılı aşiretler arasında genel bir huzursuzluk vardı ve çarın Acaralılara anti-milliyetçi yasalar dayatmasıyla birlikte Acaralılar, kendi ülkelerinin iklimine benzemesi nedeniyle uygun görülebi- lecek yerleşim yerlerine, Türkiye'nin Doğu Ka- radeniz Bölgesi'ne ve Marmara Denizi'nin gü- neyine göç ettiler. Melaşvili'ye¹ göre, Hayriye Köyü'nün müstakbel sakinleri, yerleşilebilecek uygun bir mevki bulmak üzere bir görevli gönderirler. Görevli, köyüne (Maçaheli'ye) geri döner ve Marmara Denizi'nin güneyindeki bu yerleşim yerinin çok uygun olduğunu söy- ler. 1877'de, seksen kadar aileden oluşan bir grup yerleşmek üzere buraya geldiğinde, ken- dilerinden önce yerleşmiş olan bir grup Çerkes göçmeniyle karşılaşır. Büyük ağaçların göl- gelerinde yaşayan Çerkesler, Acaralılar geldik- lerinde, haklı olarak bölgenin kendilerine ait olduğunu ve yerel yönetim tarafından kendile- rine tahsis edildiğini iddia ederler. Kendilerine bu toprağı tedarik etmek üzere önceden bir görevli göndermiş oldukları için, Acaralılar da toprak üzerinde hak sahibi olduklarını düşün- mektedirler. Tartışma, yerel yöneticiye götürül-ür. Kararını Gürcüler lehinde veren yerel yö- netici, belki de farkında olmadan Hayriye Kö- yü'nün adını koymuş olur. Toprağın mülkiyeti mahkeme kararıyla Acaralılara verildikten son- ra, yöneticinin "Hayırdır İnşallah" diye bağır- dığı söylenir. Köy, her biri otuz ya da kırk aile içeren beş mahalleye bölünür (toplam nüfus 1008). Mahalleler birbirinden ağaçlar, meyve

ve sebze bahçeleriyle ayrılır. Her bir mahalle bir kabile birimine tekabül etmektedir ve bu nedenle bir mahalledeki herkes tek bir isimle tanınır. Her bir grup, büyük bahçelere ve bir tarlaya sahiptir ve grup içindeki her büyük aile- nin genellikle bir ambar, bir ahır ve bir ağılı olan iki katlı evleri ve mısır, buğday ve diğer ürünlerin yetiştirildiği tarlaları vardır. Akrabalık bağları, anavatandaki Gürcü kardeşlerinde ol- duğu gibi, çok güçlüdür. Ortalama genişlikte- ki bir aile, çekirdek aile (anne, baba ve çocuk- lar) ve büyükanne, büyükbabalar, amcalar ve halalardan oluşur. Hayriye Köylüleri ve Tür- kiye'de yaşayan tüm Gürcüler, birbirlerine "bi- zimki" anlamına gelen "Çveneburi" diye hitap ederler.

Aileler arasındaki bu coğrafi ayrım, köylü- ler arasında sıkı toplumsal ilişkilerin var olma- sına engel olmaz. Köyün sosyal toplantıları, köy yaşantısının önemli parçalarıdır ve köyde herkes birbirini tanır. Köy halkı bir bütün ola- rak yaşam döngüsü törenlerine katılır: doğum, evlilik ve ölüm. Hasat dönemi boyunca, birbir- lerinin hasatlarına yardımcı olurlar. Çiftlik araç- gereçlerini paylaşırlar. Tüm genel sosyal akti- viteler Orta Mahalle'de, yani köyün merkez kısmında yapılır. Melaşvili, Gürcü folklorik mi- rasının halen sürdüğünü belirtmektedir. Hatırı sayılır sayıda halk deyişi, halk hikâyesi, halk şiiri ve halk şarkılarına rastlamanın hâlâ müm- kün olduğunu belirtir. Gürcü dili de sürmekte- dir. Hayriye Köyü, bölgenin en iyi ortaokulla- rından birine sahip olmasına karşın çocukların çoğu okul çağı gelene kadar sadece Gürcüce konuşmaktadırlar.

Türkçesi: Mine Koçak

(1) Ahmet Özkan Melaşvili ile özel röportaj (1968).

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi

Folklorla Doğru: Geleneksel Gürcü müziğinin tarihsel gelişimini anlatabilir misiniz?

İberya Özkan: Geleneksel Gürcü müziği denilince esas yapısıyla halk müziği gündeme geliyor. Gürcü halk müziği tarihin şu döneminde ortaya çıkmıştır demem anlaksız. Ancak bildiğim bir gerçek var ki, binlerce yıl öncesine dayanan çok köklü bir kültürel geçmiş söz konusu. Örneğin, 7. yüzyıldan, hatta daha eski dönemlerden kalan -notaları eski bir sistemle yazılmış ve daha sonra deşifre edilerek bugünkü nota sistemine dönüştürülmüş- bazı dini ilahilerin ve halk müziği örneklerinin, hatta çoksesli ürünlerin, üç-dört sesli koro parçalarının varlığı bilinmektedir. Bunlar çağımızda var olan bazı müzikologların önemli ölçüde ilgisini çekmiş. Örneğin, Pavle İngorokva bu alanda çalışmış. O zamanki nota sistemini araştırarak bugünkü sisteme kadar dönüştürmüş, bugüne kadar ulaşan eserlerle karşılaştırarak, başarılı bir şekilde sonuçlandırmış. Gürcüstan, Tbilisi, bir anlamda eğitim ve müzik alanında önemli merkezlerden biriymiş. Buradan da Gürcü müziğinin geçmişinin ne kadar köklü bir kültüre dayandığı anlaşılabilir. Bunu yakın tarihe getirdiğinizde, Çarlık Rusyası döneminde, Gürcüstan bağımsız değilken de bazı gelişmeler var, ama özellikle Sovyet döneminden sonra klasik müzik, evrensel müzik ve halk müziğinin çok daha büyük bir düzeye ulaştığını görüyoruz. Dünya müzikologlarıncı bilinen bu gerçeğin Türkiye tarafından bilinmemesinin nedeni TC ile Sovyetler Birliği arasında rejim farklılığından kaynaklanan bir duvar oluşu ve her iki ülkenin de birbirini yeterince tanımadır. Bazı atladığımız konular var. Örneğin, Gürcü dilinde var olan müzik terminolojisinin çok eskilerden beri kullanılmış olduğunu görüyoruz. Urartu ve Toballar dönemindeki bazı el yazmalarında kullanılan deyimler bugün Gürcücede aynen kullanılmaktadır: örneğin, "ebani", "Bani", "eşlik etmek" anlamına geliyor. Vokallerde de 3. ses olarak kullanılan pes sese "bani" diyorlar. Bununla ilgili en güzel kaynak 12. yüzyıldaki Gürcü edebiyatının baş eseri, Şota Rustaveli'nin Kraliçe Tamara döneminde yazdığı, Tamara'ya olan aşkını dile getirdiği 800 katalık, 1600 beyitlik, 800 sayfalık destandır. *Vephistkaosani* yani "Kaplan Postlu Şovalye", "Kaplan Postlu Kahraman", "Kaplan Postlular" adlı bu eserin ma-

alesef Türkçeye çevirisi çok kötü bir şekilde yapıldı ve basıldı. Eserin sözlük bölümünde -eski Gürcücenin günümüzdeki anlamlarından oluşan sözlük bölümünde- enstrüman isimlerinin, müzik deyimlerinin vs. Gürcü edebiyatına, Gürcü diline yansımış olduğunu görüyoruz. Kısacası, tarihsel gelişimi çok eskilere dayanıyor.

Folklorla Doğru: Geleneksel Gürcü müziği belli kollar ve türlere ayrılır mı? Dini müzik, kentlerde gelişen halk müziği, kırsal halk müziği gibi kollar olabilir.

İberya Özkan: Gürcü müziği türleri diye adlandırılır ve bu başlığı biraz da günümüze taşırsak, şöyle aktarabiliriz: Gürcü halk müziği dediğim zaman başka bir şeyi söz konusu ediyorum, Gürcü müziği dediğim zaman başka, Gürcüstan müziği dediğim zaman da başka bir şeyi. Bunun altını özellikle çizmek isterim. Bir kere Gürcüstan müziği deyince, Gürcüstan'da yaşayan bazı etnik toplulukların müzikleri ve komşu ülkelerden -Ermenistan, Azerbaycan- esinlenerek yapılan müzikleri söz konusu ediyorum. Etnik gruplar Rus, Ermeni, Rum, Çeçen, Azeri, Abhaz (Abaza), Os (Asetin) gibi gruplardan oluşuyor. Sonuçta Gürcüstan müziği deyince bugünkü Gürcüstan sınırları içinde yaşayan herkesin müziği anlaşılıyor. Bunun içinde Gürcü klasik müziği, Gürcü popüler müziği, Gürcü caz müziği, Gürcü halk müziği, enstrümantal müzikten Gürcüstan'daki etnik grupların müziğine kadar birçok tür bulunuyor. Gürcü halk müziği dediğimiz zaman ise bunlardan bir tanesi, en önemlisi, en kapsamlısını ele almış oluyoruz. Halk müziği, biliyorsunuz genelde anonimdir. Söz ve müziğin kimin tarafından yazıldığı belli değildir. Fakat Gürcüstan'da, söz ve müzik yazarın belli olan birçok eserin de halk müziği kapsamına alındığını görüyoruz. Yani Karacaoğlan, Koroğlu, Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal, gibi yazarları belli olan ozanların müziklerinin halk müziği statüsünde ele alınması doğrudur, bu da doğrudur.

Folklorla Doğru: Türkiye'de halen tartışılmalı bir konu: "Halk müziği dediğimizde anonim mi olması lazım, yoksa aşık müziğini halk müziği olarak kabul edebilir miyiz?" Ama sizin söylemek istediğin Gürcü halk müziği dediğimizde, bu, anonim birtakım eserleri de içeriyor, anonim olmayan da.

Iberya Özkan: İçermesi gerekiyor çünkü başka türlü ayırmam olanaksız. Zaten orada da o şekilde ayırıyorlar. Gürcü halk müziği deyince iki önemli dalı var: 1) Gürcü kent müziği, yani "kalakuri simğerebi"; "kalaki", "kent" demek. Daha çok Tiflis'te, merkezi kentlerde ortaya çıkan şarkılar. Onu da, mutlaka birisi besteliyor, şirini yapıyor ve o ya biliniyor ya da bilinmiyor, fark etmez, ikisi de kentte doğan müzik anlamına geliyor. 2) Halk müziği, "halhuri musika", "halhuri simğerebi" derken kentte doğmayan anlamına gelmiyor. Kentte de doğabilir, kırdaki da doğabilir, fakat halk müziği diye ayırma gereksinimi duymamdaki amaç kent müziğinin Gürcü müziği içindeki apayrı yerini vurgulamaktır. Sonuçta Gürcü müziğini bu şekilde ikiye ayırıyorum: Deyim yerindeyse "kırsal müzik" ya da halkın yarattığı müzik; öteki de kentlerde ortaya çıkan ve belli bir sistemi olan, form olarak da farklı olan müzik. Örneğin, şu açıdan farklı: Daha çok Tiflis'te ortaya çıkan Gürcü kent müziğinin çoğu örneğinde Bağdat, İran, Ermeni, Azeri vs. havalalarının biraz daha hâkim olduğunu görüyoruz. Yani Tiflis'te bir milyon nüfus varsa, bunun yaklaşık yarısı Ermeni ve Azerilerden oluşuyor ve bu yüzürlardır böyle. Sanıyorum onların etkileşmesiyle ortaya çıkan bir müzik türüdür ki, özgün Gürcü, yani milli ve etnik karakter yönünden tam Gürcü değil; Gürcüistan'da benimsenmiş ancak köken olarak makamları Hicaz'a yakın.

Halk müziğini biraz sınıflandırdık. Ayrıca enstrümantal müzik diye bir türden söz etmiştik: Gürcü ve Kafkas danslarının zenginliğinden kaynaklanan ritmik ve farklı çalgılarla çalınan bir enstrümantal müzik çeşidi de var. Ayrıca, Gürcü klasiklerinden de söz edilebilir. Klasik müzik demiyorum da Gürcü klasiği diyorum. Kaynak, Gürcü halk müziği. Çoğunlukla Sovyet döneminde yapılmış çalışmalar.

Folklorla Doğru: Batı tarzı orkestralar için mi yapılmış?

Iberya Özkan: Evet. Senfonik orkestralar, oda orkestraları için, klasik gitar ya da piyano düzenlemeleri.

Folklorla Doğru: Yani bir anlamda Batı kültürünün Gürcü müziğine etkileri diyebilir miyiz?

Iberya Özkan: Evet, ama tam tersini de diyebiliriz: "Gürcü müziği temalarının klasik batı müziğine uyarlanması". Karşılıklı etkileşim söz konusu tabii.

Folklorla Doğru: Birkaç isme değinebilir misiniz?

Iberya Özkan: Operalar yönünden, Gürcüistan'da ilk milli operayı yapan Viktor Dolidze var. Sovyet döneminin ilk yılları, 1940'lara kadar yaşamış. En ünlü operası "Keto ile Kote". "Keto" bir bayan, "Kote" ise bir erkek ismi. Aşk masalını anlatıyor. Burada kullanılan müzikleri dinlediğimde hemen bir Gürcüstan dünyası içinde olduğumu hissediyordum. Onun dışında "Zakaria Paliashvili" adlı ünlü bir kompozitör var. Birçok opera, operet, arya ve besteleri var. Gürcüstan'ın en önemli operalarından olan "Daisi", onun bestesi. Yine o yıllarda bestelenmiş olduğu "Abesalom ile Eteri" var. Abesalom bir erkek, Eteri de bir bayan ismi oluyor. Ayrıca "Revaz Lagidze" de ünlü bir kompozitör. En önemlileri bana göre bunlar.

Folklorla Doğru: Bildiğiniz gibi Türkiye'de yerel ezgilerin klasik batı müziğine uyarlanması gibi çalışmalar yapılmış. Fakat bu çalışmalar genelde güdük kalmış. Toplum nezdinde tekrar üretilebilen, dinlenen, tiktilenebilen bir sanatsal forma dönüşmemiş. Bizzet yapılanları bile tatmin etmemiş. Bugün Türkiye'de böyle bir çalışmanın olumlu etkilerinden söz etmek çok zor. Bu konuda Ruslar kendi motifleriyle çok daha farklı bir sentez oluşturabilmişler. Gürcüstan'da yapılan çalışmalar bir kanal oluşturabilmiş mi, bu çalışmaların devamı gelmiş mi?

Iberya Özkan: Çok önemli bir soru. Türkiye'de resmi ideolojinin talimatları doğrultusunda yapılan Batılılaşma çalışmaları... Görebildiğim kadıyla halka mal olmamasının en büyük nedeni Türkiye halkının eğitimsel ve kültürel eksikliği. İkincisi, Batı aynen taklit ediliyor. Üçüncüsü, Türk müziğinin esas ve yapısı konusunda akademik çalışmalar yetersiz ve onun üzerine inşa edilemiyor.

Folklorla Doğru: Türkiye'de bu çalışmaları yapan insanlar da Türkiye halklarının müzikal dokusunu çok iyi bilen insanlar değil.

Iberya Özkan: Türkiye'deki en büyük eksiklik, bu tür müziklerin tüketilememesinin en büyük nedeni, Türkiye'deki müzik kültürünün esasen teksesli oluşu ve bireysel bir müzik biçimine dönüşmesidir. Bu da eğitim işidir. Birtakım kadrular yok. Yaygın toplu söyleme yeni yeni ortaya çıkıyor. Sovyetler Birliği döneminde Rus kültürü dünyaya, dolayısıyla Türkiye'ye yansıyan kültür oluyor. Sovyetler Birliği'nde bize kadar ulaşmış olan eserler Rus klasiklerinin Rus halkı ile ne kadar iç içe olduğunu, Rus halkının da bunları ne kadar benimsediğini gösteriyor. Aslında on bes

cumhuriyetin tamamında dağılma öncesine kadar, böyle bir kaynaşmışlık var. Örneğin, Ermenistan klasik müzik bestecilerinin yaptığı eserlerin halk tarafından benimsenmesi, neredeyse tüm evlerde piyano oluşu, klasik müzik dinleniyor oluşu, Sovyet sistemindeki eğitim sorununun halledilmiş olması, sanat, edebiyat alanındaki sorunlara eğilinmiş olması ile ilgilidir. Gürcüstan'da müzik kültürü zaten gelişmiş olduğu için, Gürcü klasiklerinin de klasik formlarla kaynaştırılmış oluşunun getirdiği büyük coşku var. Bu coşkuyu 1975'te Gürcüstan'a gittiğimde gördüm. Operalar tıklım tıklım dolu. Tiflis'te en az iki, üç opera var. Gürcü olmayan klasik eserlere de büyük bir katılım var.

Folklorla Doğru: Benim için Gürcü müziği, Gürcü halk müziği, Gürcüstan müziği başka demiştin. Bunu özetleyebilir misin?

İbery Özkan: Gürcüstan müziği deyince Gürcüstan sınırları içinde bulunan her türlü etnik grubun müziği kapsanıyor. Türkiye müziği deyinince Kürt müziği, Gürcü müziği, vs.'i kapsadığı gibi. Gürcü halk müziği, Gürcü halkının yarattığı müzik demektir.

Folklorla Doğru: Kartveli halkı mı diyeceğiz?

İbery Özkan: Gürcü'nün karşılığı "Kartveli" olduğu için Gürcücede Kartveli (Kartuli) halk müziği de diyebiliriz. Ama örneğin Megrellerin, Megrelce yarattığı müzikler de Gürcü (Kartveli) halk müziği içinde değerlendiriliyor doğal olarak. Türkiye'de son yıllarda kafa karışıklığına neden olan bir tartışmaya da ışık tutmak için söylüyorum; "Megrel müziği de Gürcü müziğidir" dendiği zaman Megrellerin milliyet olarak asimile edilmesi ve Gürcüleştirilmek istenmesi gibi bir durum yok. Gürcü deyince Megrel, Svan ve "Kartveli"lerden oluşan bir toplumdaki söz edilmektedir. Svanca, Megrelce, Kartvelce diye ayrı diller var ama bu lehçe, sive, yöre olarak var. Edebiyat dili, Gürcüstan'ın resmi dili olarak kabul edilmiş bir ortak dil söz konusu. Dolayısıyla müzik deyince, Abhazlar vs. hariç, Svan, Megrel, Laz, Gürcü (Kartveli), bu toplulukların müziklerini Gürcü halk müziği olarak adlandırıyorum. Tabii Türkiye'de Lazlar başka, Gürcüler başka milliyetler olarak adlandırılır, doğrudur. Çünkü Laz kültürü son derece değişmiştir. Gürcü kültürü de öyledir. Türkiye'de ayrı birer topluluklardır. Ama Gürcüstan için böyle bir sorun yoktur. Çünkü Megrel, "ben Gürcü'yüm" diyor. Örnek olarak getirmek istiyorum: Gürcüstan'da yayınlanan binlerce kaset ve plağın içinde,

Megrel dili ile söylenen bir eser bile yok ki "Megruli" (Megrelce) diye belirtilmesin. Bu örnek Svan, hatta Abhaz, Os (Asetin) müziklerini de kapsamaktadır.

Folklorla Doğru: Diğer etnik gruplar için de problem yok mu?

İbery Özkan: Yok, ama bir Megrel de "ben Megrelim" diyor. Aynı "ben Karadenizliyim", "ben Doğuluyum" demek gibi. Yalnız Abhaz müziği Gürcü halk müziğine girmez. Onları ayrı bir müzik türü. Aynı bir etnik gruptur. Gürcüstan müziğine girer.

Folklorla Doğru: Bunun sebebi herhalde etnik olarak daha net bir ayrışma olması. Pekiyi müzikal olarak da ciddi farklılıklar var mı?

İbery Özkan: Ortak karakterler olduğu gibi ayrı karakterler de var.

Folklorla Doğru: O farklar Gürcü müziğine dahil ettiğimiz diğer etnik gruplar arasında da var mı?

İbery Özkan: Var tabii. Yani şunu demek istiyorum. Bir kere Svan müziği dinlediğim zaman, ilk defa dinlesem de, Svan müziği olduğunu anlıyorum. İkincisi, bazı müzikal formları ve çokselli sistemleri ya da duraklamaları, girişleri, bitişleri, başlangıçları, gelişmeleri sayesinde zor da olsa ayırt edebiliyorum. Aynı şekilde Megrel müziği de öyle. Fakat, örneğin, Megrel müziğini ayırt ederken "Acara" yani Megrellerle iç içe yaşayan Batum ve çevresinde bulunan Acara ya da "Guria" müziklerini ayırt etmekte güçlük çekiyorum. Ama hem Megrel, hem Gürcü ve diğer halk müzikleri arasında büyük benzerlik de var.

Folklorla Doğru: Abhaz müziği ile de benzerlikler var mı?

İbery Özkan: Evet ama biraz daha uzak. Dili tamamen farklı. Onunki Kuzey dillerine; Megrel, Gürcü, Svan, Laz, Güney dillerine giriyor. Ama Abhaz müziğine, Gürcülerle ortak yaşıyor olmanın çok etkisi olmuş. Abhaz halk müziği ile Gürcü halk müziği birbirine o kadar yakın ki.
(Devam Edecek)

* İbery Özkan Melaşvili, uzun yıllardır Gürcü halk müziği teorisi, enstrümanları ve repertuarı üzerine çalışmalar yapmakta olan bir Gürcü müzisyendir. 1988 yılında Bursa Batum ve Havalisi Göçmenleri Yardımlaşma Derneği'nde çalışmalarına başlayan "Kaifadığı" müzik topluluğunun kurucusu ve yönetmenidir. İbery Özkan aynı zamanda Türkiye Gürcü cemaatinin önemli isimlerinden, "Gürcüstan" (1968) adlı kitabın yazarı ve 5 Temmuz 1980'de faşistler tarafından öldürülmüş olan merhum Ahmet Özkan Melaşvili'nin oğludur. Söyleşi, Ağustos 1995'te yapılmıştır.

Gürcüçiftlik Köyü

Nuri ÇELEBİ

Gürcüçiftlik Köyü, Düzce ve Yığılca kazaları arasında bir yerleşim yeri. Ahalisi Gürcüstan'dan göç edip buraya yerleştiği için bu köye Gürcüçiftlik Köyü denmiştir. Köy halkı dillerini unutmamış, özgürce ibadet edebilmek için göç etmişlerdir Türkiye'ye.

Köyde iki aileyle tanıştım, biri çok önceleri gelmiş (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası göç-93 muhacereti), diğeri ise üç yıl önce Gürcüstan'dan gelip yerleşmiş.

Selim Mahiroğlu'nun ailesi (Tok) Gürcüstan'ın Akho şehriden gelmiş Türkiye'ye. Kendisi bu köyde doğmuş. Doksan yaşında, rençberlik yapmakta, çalışabiliyor, kimseden yardım almadan kendi yaşamını ve ihtiyaçlarını karşılayabiliyor. Eşi ise seksen beş yaşında, o da göçmen Helimoğullarından. Selim Mahiroğlu anlatıyor:

"Biz İstanbul'a gemiyle gelmişiz, Batum'da gemi bir ay demirlemiş. İsteyen göç etmiş, istemeyen Akho'da Gürcüstan'da kalmış. Amcaoğulların Akho'da. Geçen yıl abimle Gürcüstan'da onları ziyaret ettik. Gördüm. Göç nedenleri arasında cenaze, dini törenlere bile baskı yapılması, dini ibadetlerini rahatlıkla yerine getireme korkuları yer alıyor. Devlet bize Adana'da yer vermiş. Biz yer hakkımızdan vazgeçtik, kendi imkânlarımızla Düzce'ye yerleştik. 60 altına bu yerleri babam almış, dayımın oğulları ve akrabaların da Adana yerine İzmit'in Avnıtepe, Sansu köylerine yerleşmişler. Görüşürüz, birbirimize gider geliriz. İki oğlum, üç kızım var, yaşlılığımızın dışında eşimin ve benim bir rahatsızlığımız yok."

Eteri Papaşvili: Gürcüstan'ın Rustavi şehrinde doğmuş. 23 yıl bir hastanede laborantlık yapmış. Sovyetler Birliği ve Gürcüstan'da

yenileşmeyle beraber ekonomi bozulup, pahalılık başını alıp yürüyünce, iyi olan aile yaşamları çekilmez hal almış. Türkiye'ye birkaç kere pazarcılık yapmak için gelmiş. Düzce'de pazarcılık yaptığı bir gün Gürcüçiftlik Köyü'nden Osman Gezici, Eteri Hanım'a "Benimle evlenecek bir bayan var mı?" diye soruyor, o da, "Ben varım," diyor, evleniyorlar, üç yıldır da o köydeler. Müslüman oluyor, Kuran okumasını öğreniyor, namaz dualarını ezberliyor ve namaza başlıyor. "Merak ediyorum, Hristiyanken Müslüman oldunuz, nasıl bir duygu içindediniz," dedim. Cevabı: "Benim için din fark etmez, ikisini de Allah'a giden yol olarak görürüm, önemli olan, eşimle anlaşmamız ve hayat gerçeği. İlk evliliğimden iki çocuğum Gürcüstan'da, yakında çocuklarımızı ve yakınlarımızı görmek için eşimle Gürcüstan'a gideceğiz."

Gürcüçiftlik Köyü'nde Gürcüce dualar, karınca duası gibi, üfürük, nazar duaları, Gürcüce türküler ve Gürcüce Mevlit dinlenmekte ve Gürcüce konuşulmakta. Gürcüçiftlik Köyü camisiyle, okuluyla içerisinde geçen Yığılca Çayı'yla Düzce'nin güzel bir beldesi.

Türkiye'deki Gürcü Köyleri

İberya ÖZKAN

Onyedi yıldır, hiçbir yerde yayımlanmamış, oldukça önemli bir araştırmanın gün ışığına çıkarıyoruz.

Oldukça önemli, çünkü Türkiye'deki tüm Gürcü köyleri, yıllar süren ve birçok yönetime başvurulacak oluşturulan, titiz bir çalışma sonucu, il, ilçe ve bucak bazında ilk kez saptanmış oluyor.

Önemli, çünkü bu saptamalar, nüfus sayımlarını da kapsadığından, Türkiye'deki gerçek Gürcü nüfusu tartışmalarına büyük ölçüde belirleyici bir netlik kazandıracak.

Önemli, çünkü bu köyler, asimile olmakta olan dilimizin ve kültürümüzün, genelde korunabildiği (gelişemese de) yerler sayılıyor.

Önemli, çünkü bu asimilasyondan tamamen korunamayanlar da bu araştırma kapsamında bulunmaktadır.

Böylesine bir çalışmada kullanılan yöntemler de, araştırmanın bilimselliğini ve objektifliğini güçlendirmektedir. Öncelikle, her nüfus sayımı sonunda yayımlanan, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün bastırıldığı tüm kitaplar bir araya getirildi. Daha sonra Gürcülerin bulunduğu illerden yetişmiş ya da o illerde bulunanlara, kendi illeriyle ilgili tüm köy listeleri ulaştırılarak, bildiği ve emin olduğu kadıyla Gürcü olanların saptanması sağlandı. Subjektif olunabileceği de göz önüne alınarak aynı ille ilişkili çok sayıda kişiye de başvurularak bu saptamaların sağlanması yoluna gidildi. Böylelikle, bunlar, değerlendirilip yeniden listelere dökülerek sonuçlandırıldı. (Bu arada, il, ilçe ve bucak merkezlerinde yaşayan Gürcülerin bu kapsam içinde bulunmadığını belirtmeliyiz. Bunu, gerçek anlamda saptamak, pek olası görünmemektedir.)

5 Temmuz 1980 tarihinde Bursa'da yitirdiğimiz, yazar, araştırmacı, *çveneburi* dergisinin kurucularından Yüksek Mimar Mühendis Ahmet Özkan Melaşvili'nin yaptığı bu çalışmayı, bu sayıdan itibaren, saygıyla anarak yayımlıyoruz.

TÜRKİYE'DEKİ GÜRCÜ KÖYLERİ

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____

Adresi: _____

Telefon/Fax: _____

İli: _____

İli	BAĞLI BULUNDUĞU		KÖYÜN ADI		GÖÇ EDİLEN		GÜRCÜ NÜFUS ORANI				
	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	4/4	3/4	1/2	1/4
BALIKESİR	GÖNEN	TÜTÜNCÜ (AYYACIK)	KOÇBAYIRI	SALİHİYE (KAPLAMA)	GÜRCÜ AYYACIK	ARTVIN, MURĞUL, ARHVA	1878				
BURSA	İNEGÖL	---	HAYRİYE	---	HEYRİYE	BATUM, MAÇAHELL, ÇIKUNETİ, ÇHUTUNETİ	1878				

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eşer '93 Harbi' sırasında göç edildi ise (1878) yazınız; eşer tam bilmiyor iseniz yaklaşık yılı belirtir (?) ile işaretleyiniz.

Macahel Evleri*

Halit ZENGİN

Yazımızın temel konusu Macahel¹ Evleri. Ancak, amacımız Macahel Evlerini, Macahellilere anlatmak değil. Bu derginin ulaşabildiği diğer insanlara, bu yazı ile sınırlı da olsa bir ön bilgi aktarabilmektir. Bununla birlikte okuyucuyu sıkmadan bazı genellemelerde ve bu bağlamda bazı önerilerde bulunmak kaçınılmaz olacaktır.

Bilindiği gibi, mekân tasarımının başarısı; çevresel koşullar ve mevcut malzeme olanaklarını değerlendirerek, o mekânı kullanan canlıların yaşam biçimini ve etkinliklerini en kolay ve en doğru olarak karşılaması ile ölçülür. Bu ölçü, hemen hemen tüm küçük yerleşme birimlerinde, büyük kentlerin aksine insanı şaşırtacak ölçüde karşılayamaz. Çünkü bu yörelerde insanlar, uzun yılların oluşturduğu birikime kendi yaratıcı güçlerini özgürce katarak, gereksinimlerini birebir karşılayacak mekânları, bizzat oluşturma şansına sahiptirler.

Bir ev (sahli).

Kentlerde ise; genellikle yaşam biçiminin, insanların kendi seçimleri ile değil de dayatma yolu ile oluşması, pazar için endüstriyel üretim yapılması, planlama sürecine kullanıcıların katılmaması, yoğun göç hareketiyle kente gelenlerin kendi çözümlerini kendilerinin bulma zorunluluğunda bırakılmaları ve buna benzer birçok nedenle küçük yerleşmelerde gördüğümüz mekân oluşturma başarısını burada görmek olanaklı değildir. Bu da, kentlerde yaşayan milyonlarca insanın mutsuzluk kaynaklarından biri olmaktadır.

Bu noktada hızla yozlaşan yeni kent değerlerinin, konumuza giren çok sakıncalı sonuçlarında da değinmek zorundayız. Mekân kurma

konusunda da yozlaşan kent kültürü değerlerinin etkisiyle, köyden kente gelmiş ama köy ile bağlarını koparmamış ya da kent ile bir vesileyle tanışıklık kurmuş insanların bir bölümü, kentte gördüğü çirkin betonarme yapıları, hiç gerekmediği halde, sırf statü sağlamak veya bilmediğimiz başka nedenlerle köyünde inşa etmenin hayalini kurmakta ve hatta gerçekleştirilmektedir. Bu, köylerin özgün yapısının bozulması konusunda çok büyük bir tehlikedir ve mutlaka önlenmelidir.

Özellikle Macahel gibi son günlerde yeniden keşfedilen ve çok yakın bir gelecekte uluslararası düzeyde de adını duyuracak bir yörede buna dikkat edilmesi zorunludur. Bu ve benzeri konulara ilişkin önerilerimize, yazının sonunda kısa başlıklarla yeniden değineceğiz. Yazımızın esas konusu olan Macahel Evlerini daha iyi kavrayabilmemiz için, yukarıda değindiğimiz neden-

lerle, yörenin tarihine ve yaşam biçimine kısaca değinmekte yarar var. Macahel'in bilinen geçmişi, bazı etnografik bulgulara göre, 12. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Zamanın önemli bir geçiş yolu üzerinde bulunduğu dair belgeler mevcuttur. Halen yörede henüz incelenmemiş ve değerlendirilmemiş bazı kalıntılar olduğunu biliyoruz. Macahel, yakın geçmişe kadar, ulaşım ve benzeri bazı sorunlar nedeniyle, kapalı ekonomi kurallarının geçerli olduğu, kendi gereksinimlerini kendi karşılayan; sadece gaz, tuz, şeker ve un gibi bazı temel ihtiyaç maddelerini dışarıdan sağlanan; buna mukabil dışarıya bal, mısır, kabak çekirdeği, ceviz gibi bazı sınırlı ürünler satan bir yapıya sahipti.

Nalya (serender).

Ancak, ulaşım olanaklarının bir ölçüde artması, keht ile sosyal ilişkilerin gelişmesi ve benzeri değişimler sonucu oluşan talep farklılaşması, dışa açılma sürecini başlatmış bulunmaktadır. Bu durum da doğal olarak, yörenin ekonomik girdilerinin artmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, yöre insanının beklentileri, ormanların işletilmesi talebinde yoğunlaşmaktadır. Oysa ormanların korunması demek, gelecekte yöreye sürekli ve giderek artacak olan ekonomik girdilerin bugünden güvence altına alınması demektir. Altı köy ve onlara bağlı mahallelerden oluşan Macahe'de evler, tüm Doğu Karadeniz'de de karakteristik olarak görüldüğü gibi, dağınık yerleşim tarzında, arazinin elverişli bölümlerine yerleşmiştir.

Macahe'de her hanede, aşağıda anlatılan kullanım birimleri mevcuttur.

- Ev (sahli)
  - Ahır: Genellikle evin altındadır.
  - Serender (nalya): Erzak deposu olarak kullanılır.
  - Küçükbaş ahır (sathe)
  - Samanlık (meregı)
  - Bostan: Evin hemen önündedir. Evin günlük tüketiminde kullanılan ürünler ekilir.
  - Mısır tarlaları: Evin yakınında ve uzakta bulunur.
  - Çayırık
  - Ormanlık (tke): Her hanenin zilliyetinde, sınırları belirlenmiş ve sadece o hane tarafından kullanılan bir orman alanı mevcuttur. Orman korumacılığı açısından ilginç ve yararlı bir örnektir.
  - Yayla evi (tis sahli): Hane halkı tarafından yazın kullanılır. Altında ahır vardır.
- Bunların dışında, bazı hanelerin kendi mülkiyetlerinde olan, çoklukla mahallelerin ortak

kullanımında bulunan ve su gücü ile çalışan değirmenler (tsiskvili) mevcuttur.

Kışlık köy evleri, yaygın ve fonksiyonel bir plan tipini yansıtır. Evler iki katlı olup, alt katı yığılma taş duvar, üst katı masif ahşap karkastır. Ahşap çatının üstü hartama (kavari) ile örtülüdür. Günümüzde hartama yerine, Orman İdaresi tarafından uygun şartlarla tahsis edilen ve son derece çirkin bir görünüm sergileyen, galvaniz oluklu sac ile kaplanmaktadır. Bu duruma süratle müdahale edilmeli ve yeni çözümler oluşturulmalıdır. Evlerde kullanılan ahşap, genellikle dış etkenlere dayanıklılığı ile bilinen ve yöre ormanlarından temin edilen kestane ağacından seçilmektedir. Ahşap karkası oluşturan kestanein yanı sıra, yaklaşık 5 cm. kalınlığında ve geçmeli olarak uygulanan bölme elemanlarında çam ağacı da kullanılmaktadır.

Evler ve diğer yapılar, ihtiyaç sahibi tarafından ve genelde ikinci işleri dülgerlik olan deneyimli ustalara sipariş yolu ile yaptırılmaktadır. İhtiyaç sahibi ve işi yapacak olan usta bir araya gelerek, karşılıklı olarak evin büyüklüğü, yerleşeceği yer, süre ve bedel konusunda karar vererek yapım sürecini başlatmaktadırlar. Bu vesile ile bu kullanış ve güzel yapıları yapan, bir bölümü aramızdan ayrılmış olan, Hüseyin Akdemir (Husya Dede), Muhammet Tekin, Kâzım Kaplan, Şakir Usta, Eşref Usta, Nurettin Sarı, Murteza Sarı, Haydar Altun, Mahmut Nas, Zekeriya Özder, Osman Özket, Süleyman Ertürk ve adlarını tespit edemediğimiz diğer ustalara teşekkür eder, saygılar sunarım.

Genellikle eğimli araziye oturan evlere giriş; evin oturduğu yüksek noktadaki yol tarafından, birinci katın genelde iki yan cephesini saran teraslara birkaç basamakla çıkılarak sağlanmaktadır. Bazı evlerde teraslar, giriş cephesinin dışında kalan üç cepheyi de sarmaktadır. Teraslar, iç koridorlarla birbirlerine bağlanmışlardır.

Evin moloz taş duvarlarla çevrili alt katı, zorlu kış şartlarında kolay ulaşılabilmesi ve birinci kat döşemesinde oluşan ısıdan her iki katın da yararlanabilmesi amacıyla, büyükbaş ahır olarak kullanılmaktadır. Ancak, günümüzde bazı evlerde ahır, alt katın dışına çıkarılmış olup bu bölüm depoya dönüştürülmüştür.

Genellikle kareye yakın plana sahip evin üst katı, yol tarafında iki baş oda ve karşı cep-

hede iki odadan oluşur. Oda sayısı ailenin ihtiyacına göre daha fazla olabilir. Terasları birbirine bağlayan koridorlar aynı zamanda odaları da ayırır. Baş odalardan her ikisinde de yol cephesinde birer ocak vardır. Ocakların bir yanında gömme yıkanma yeri (banyo), diğer yanında ise gömme dolap bulunur. Baş odalardan evin en büyük ebeveynleri tarafından kullanılanı, aynı zamanda günlük oda ve mutfak işlevini de görmektedir. Odaların tümünde, kapının iki yanına gelen duvar boyunca seki (seke) bulunmaktadır. Sekiler hem oturma, hem yatma, hem de depolama başta olmak üzere birçok işlevi bir arada görmektedir. Günümüz mimarlığının arayışlarına önemli bir model oluşturan sekilerin evlerden yavaş yavaş kaldırılıyor olması ve yerlerine karyola konması özgül bir paradokstur.

Tuvaletler (pehi gza; gezme), bazı evlerde terasların bir köşesinde, bazı evlerde ise evin dışında bir kabin şeklinde düzenlenmiştir. Açık kanal ile açık bir çukura bağlanmış olan tuvaletler, sağlık açısından çok önemli sakıncalar doğurmaktadır. Artık günümüzde her eve su getirildiğine göre, pis su atıkları, kapalı tesisat kanallarıyla kapalı foseptiklere bağlanabilir. Bu durumun acilen ele alınması gerekmektedir.

Yazımızda da belirttiğimiz konuları öneriler şeklinde özetleyecek olursak:

A. Yapılarda ahşap ve taş gibi yöresel malzeme kullanımının devamlılığı mutlaka sağlanmalıdır. Köylere asla beton ve tuğla sokulmamalıdır. Bu konuda yöre insanının duyarlı özdenetimi zorunludur.

B. Çirkin galvaniz sac örtüsü yerine, yörenin kış şartlarına uygun kiremit kullanımı özendirilmelidir.

C. Tuvaletler sağlıklı hale getirilmeli ve mutlaka kapalı ve ilaçlanabilir çukurlara bağlanmalıdır. Banyolar, mevcut şartların içinde, daha kullanışlı hale getirilmelidir.

D. Şehirlerde kullanılan ev mobilyalarının, köy evlerinde kullanımına özenilmesinin yanlışlığı vurgulanmalıdır. Örneğin seki üzerinde yatmanın, sağlık açısından, karyolada yatmaktan

daha doğru olduğu kolayca anlatılabilir.

E. Önümüzdeki dönemlerde Macahel'de oluşacak konaklama istemlerinin, bölgeye dışarıdan gelen yatırımcıların, yeni turistik tesisler yaparlar karşılınmaları yerine, köylerde kullanılan ya da az kullanılan, konaklamaya elverişli evlerin envanterini yaparak ve pansiyonculuk konusunda halkı bilgilendirerek karşılınması sağlanmalıdır. Böylelikle oluşacak maddi gelir, yöre yaşayanlarının oluşturacakları bir kooperatif kanalıyla, yöre insanlarına katkıları oranında paylaşılabilir. Bu konuda hazırlıkların şimdiden başlatılmasında yarar vardır.

F. Konumuzla direkt bağlantılı olmakla birlikte, Macahel'in en değerli varlığı ormanların korunması açısından, Kırsal Çevre ve Ormanlıklar Sorunları Araştırma Demeği'nin çoğaltma yayınında belirtilen ve yeni çalışmalarla ortaya çıkabilecek olan, yöre insanlarına ormanların işletilmesi dışında gelir getirecek önerilerin insanlara anlatılması ve maledilmesi gereklidir. *Macahel Dergisi*'nin, bu konuda geniş katılımlı bir tartışma ortamı yaratması, yapılmış olan çalışmaların ise ilgililerin onayı ile yayımlanması yararlı olacaktır.

Yazımı bitirirken Batı felsefesinin "doğa ile mücadele" ilkesi yerine, Doğu felsefesinin "doğa ile uyum" ilkesinin anlamlı bir örneğini bugüne taşımış olan, Macahel'in saygıdeğer insanlarını, yarınlar için şimdiden alkışlıyorum.

(*) Ocak 1996 tarihli *Macahel Dergisi*'nin 2. sayısından alınmıştır.

(1) *Macahel, Artvin'de (Borçka, Gürcüstan sınırında) bir yöre addir.*

Yayla Evleri (Mereta'dan bir görünüm).

Gürcüstan Parlamentosu Başkanı Zurab Jvania ile Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

çveneburi: Sayın Jvania, bugünkü Gürcüstan'da ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam nasıl?

Zurab Jvania: Bugün, Gürcüstan'da yaşam çok iyiye doğru gidiyor. Bildiğiniz gibi Ağustos 1995'te yeni Anayasa kabul edildi, sonra Kasım 1995'te ise Devlet Başkanlığı ve Parlamento seçimleri yapıldı. Bu seçimler sonucu politik istikrar doğdu. Ülke, dünya çapında tanınmış bir politikacı olan Eduard Şevardnadze'yi devlet başkanı olarak seçti. Parlamento'da onun başkan olduğu parti çoğunluk sağladı. Bunun dışında Aslan Abaşidze'nin partisi ile Halk Demokrasi Partisi parlamentoda kalan diğer sandalyeleri paylaştılar. Böylece parlamento, üç büyük partinin üyelerinden oluşmuş oldu. Siyasi istikrar sonucu, ülkede ekonomik istikrar da oluşmaya başladı. 1996 yılında çok miktarda yabancı yatırım ülkeye girdi. Büyük yeni ekonomik projeler hazırlanmaya ve uygulanmaya başlandı.

Başkent Tbilisi'nin çehresi her gün iyiye doğru değişmekte ve bu canlanma sonucu yeni kafeler, lokantalar ve mağazalar açılmaktadır. Ekonominin iyiye doğru gitmesi ülkedeki sosyal yaşam için de çok önemlidir. Yabancı sermayenin girişi ve ortak projelerin harekete geçirilmesi ile çalışmayan fabrikaların çalışır hale getirilmesiyle, insanlar da yavaş yavaş iş bulma umidini taşımaya başladılar. Ekonomik krizden yavaş yavaş çıkılmasıyla, Gürcüstan kendi Gürcü kimliğine kavuşmaya başlamış oldu.

çveneburi: Ben, 1995 Eylül sonu Tbilisi'de bulunduğum sıralarda yeni Gürcü para birimi olan Lari tedavüle sokulmuştu. Tedavülün ilk günü kur 1\$ = 1,30 Lari idi. Aradan bir yıl geçmesine rağmen Lari devalüe edilmedi ve hatta en son kurun 1\$ = 1,26 Lari olduğunu gördük. Gürcüstan'da, yabancı para serbestçe aınıp satıldığına ve balkın, üzerinde taşıma veya bankada yabancı para hesabı açtırma serbestisine sahip olmasına rağmen Gürcü para biriminde sağlanan bu istikrar nasıl oluştu?

Zurab Jvania, Osman Nuri Mercan ile.

Zurab Jvania: Bizim milli para Lari'nin istikrarlı oluşu, yabancı paralar karşısında değer yitirmemesi ve hatta bir hafta önce olduğu gibi dolar karşısında 1 tetri değer kazanması (1\$ = 1,25 Lari) tamamen Gürcüstan'ın finansal kesim için aldığı istikrarlı ve cesur kararlar sonucu oluşmuştur. Gürcüstan Merkez Bankası, Dünya Bankası ve diğer uluslararası finansal kurumlarla olan yakın ilişkiler sonucu uygulanan ve uygulanmakta olan ekonomik kararlar Lari'yi bölgenin en istikrarlı parası haline getirdi.

çveneburi: Gürcüstan'ın, komşuları olan Azerbaycan, Ermenistan ve özellikle Rusya ve Türkiye ile ilişkileri nasıldı ve şimdi nasıl?

Zurab Jvania: Gürcüstan'ın dış politikası herkesle yakın ve dostça ilişkiler geliştirme temeline dayanmaktadır. Gürcüstan'ın hem çok yakın komşuları ile hem de uzak dostları ile yakın iyi niyet ilişkileri mevcuttur. Gürcüstan, komşularından Azerbaycan ve Ermenistan ile ilişkileri çok yakın tutmaktadır. Her iki ülkenin devlet başkanlarını yakın zamanda Tbilisi'de buluşturdum ve çok başarılı görüşmeler yapıldı. Biliyorsunuz, Gürcüstan'ın komşusu Rusya ile de tarihsel bir ilişkisi bulunmakta, fakat komşuluk ve ekonomik ilişkilerde bugün Türkiye en ön plandadır. Bu arada yakın ekonomik ilişkiler İran, Almanya ve ABD ile de gelişmektedir. Gürcüstan'ın dış politikası tamamen barış, iyi komşuluk ve istikrarlı ilişkiler üzerine

kurulmuş olup, bütün dünya ülkeleri ile bu düzeyde ilişki içinde olmak istemektedir.

çveneburi: *Gürcüstan'ın Rusya ile ilişkileri Abbazya sorunundan önce nasıldı, şimdi nasıl ve gelecekte nasıl gelişme gösterir?*

Zurab Jvania: Abhazya sorunu Gürcüstan için en çok ağır veren bir sorun olarak kalmaktadır. Biz burada Rusya ile birlikte bu sorunun tatlılıkla çözülmesi için görüşmeler yapıyoruz ve mücadele ediyoruz. Abhazya'da barışı sağlamak için Birleşmiş Milletler Barış Gücü kuvvetleri çerçevesinde Rusya askerleri görev yapmaktadır. Sorunun çözümü için Rusya ile aktif olarak görüşmeler devam etmektedir. Biz biliyoruz ki bu sorunun çözülmesi ile Gürcüstan'da ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamda daha çok iyileşmeler sağlanacaktır.

çveneburi: *Abhazya ve Samarçablo (Güney Osetya) ile görüşmelerde son durum nedir? Ben biliyorum ki Ardzinba tamamen bağımsızlık istiyor.*

Zurab Jvania: Ayrımcılar, bağımsız ülke olma arzularını hep dile getiriyorlar. Biz, görüşmeler yolu ile bu sorunu çözmek istiyoruz. Ama görüşmelerde sonuç çıkmazsa, Gürcüstan parlamentosu silahlı kuvvetlerini ülkenin bütününde anayasal huzuru sağlamak ve göçmenleri yerlerine yerleştirmek için görevlendirebilir. Tabi ki bu bizim istemeyerek başvurabileceğimiz son karar olur. Asıl amacımız ve istediğimiz olayı barış içinde çözmektir.

çveneburi: *Bu görüşmeler daha ne kadar sürecek?*

Zurab Jvania: Biz ümit ediyoruz ki bu sorun, bu yıl çözülecektir. Rusya'daki seçimlerin yapılmasının bu işin çözümü ile yakından ilişkisi vardır. Yeltsin'in seçilmesi ve parlamento seçimlerinin yapılması ile artık bu sorunun aktif olarak çözülmesi süreci başlamış oldu. Siz de biliyorsunuz ki gerek Abhazya sorununun ve gerekse Samarçablo sorununun çözümünde bizim komşularımız Rusya ve Türkiye'nin politikalarının büyük ilgisi vardır. Rusya ve Türkiye'den özel kişiler ve kurumlar savaş zamanında, aktif olarak Abhazya ve Oslar'ın yanında

yer aldılar ve savaşın kaderini değiştirdiler. Bugünkü Abhaz ayrılıkçı yönetim gerek Rusya'dan ve gerekse Türkiyeli bazı özel kişi ve kuruluşlardan çok miktarda yardım almakta ve ayakta durmaya çalışmaktadır. Rusya özellikle oradaki olayları kontrol etmekte ve sınırın geçişleri, yasak olmasına rağmen organize etmektedir. Gürcüstan küçük bir ülkedir ve sınırlarını korumak için gereken her şeyi uygun şekilde ve zamanında yapmak arzusunda.

çveneburi: *Abhazya'da savaşan yabancı güçler özel kişilerdi, özel kurum ve organizasyonlardan gelmişti değil mi?*

Zurab Jvania: Evet özel, devlet güçleri de geldi. Bugün Rusya Gürcüstan'ın Abhazya sınırlarına ambargo uygulamaktadır. Abhazya'ya ne giriyorsa deniz yolu ile girmektedir. Denizden gelen malların yüklerin hemen hemen hepsi Türkiye'den gelmektedir. Türkiye'nin bunu önlemesi gerekirdi. Ülkemizin bir parçasını koymak isteyen ayrılıkçılara karşı uygulanan uluslararası ambargoya Türkiye'nin de uyması gerekirdi.

çveneburi: *Gürcüstan'da devlet başkanı ile parlamento arasındaki ilişkiler nasıl, iki taraf uyumlu çalışabiliyor mu?*

Zurab Jvania: Bildiğiniz gibi parlamento, şimdiki devlet başkanının lideri olduğu partinin çoğunluğu ile diğer iki partinin koalisyonundan oluşmuştur. Parlamento ile Şevardnadze arasında ilişkiler çok iyi ve uyumludur. Bizdeki sistem ABD'deki sistem gibidir. Parlamento ve devlet başkanının çalışma alanları oradakinine benzer belirlenmiştir.

çveneburi: *Bize söyleyeceğiniz son bir şey var mı?*

Zurab Jvania: *çveneburi* dergisinin bütün sayıları gerek evimde ve gerekse parlamento-daki çalışma masamda bulunmaktadır. Türk ve Gürcü ulusları arasındaki yakınlaşmada bir köprü görevi gördüğüne inandığım *çveneburi* dergisiyle böyle bir söyleşide bulunduğum için çok seviniyorum.

İstanbul 1996

Adres Değişikliği

Dergimiz *çveneburi*'nin yazışma adresi, fax numarası ve hesap numaraları değişmiştir.

Beselia: “Kapadokya’yı Resmetmek İstiyorum”

Söyleşi: Guram HİMŞİAŞVİLİ

Dünyaca ünlü Beselia Ailesi (Vahtang Beso Beselia, Nino Beselia, Luka Beselia ve Niko Beselia) 2-16 Eylül 1996 tarihleri arasında İstanbul Maltepe Belediyesi, Dr. Füsün Kahveci Sanat Galerisi'nde resim sergisi açtılar. *çveneburi* adına V. Beso Beselia ile görüştük.

çveneburi- *Türkiye'ye gelişiniz ve sergi açmanız nasıl gerçekleşti?*

Beselia- Bunda Türkiye'nin Batum başkonsolosunun çağrısı önemli rol oynadı. Kendisi Maltepe Belediyesi ile ilişki kurup bize İstanbul'da ailece sergi açmamızı önerdi, biz de memnuniyetle kabul ettik.

İstanbul'a ilk gelişim, çok etkilendim. Daha önce on kez Samsun'a, birkaç kez de Trabzon ve Ankara'ya gelmişim.

çveneburi- *Yaşamınız, aileniz?*

Beselia- 1945'te Samegrelo-Senaki'de doğdum. 1970'te Tbilisi Samhedro Akademisi'ni bitirdim. Eşim Nino Nijeradze de 1945 Batum doğumlu ve 1971'de aynı akademi mezun oldu. Kızımız Luka, 1972 doğumlu, Tbilisi Akademisi son sınıfta. Oğlumuz Niko, 1975 doğumlu ve resim kolejini bitirdi. Ailece hepimiz ressamız ve burada olduğu gibi "Aile resim sergileri" açıyoruz. Mart'ta Samsun'da bir sergi açtık.

çveneburi- *Türkiye'de resim ve sanat bakımında düşünceleriniz?*

Beselia- Çağdaş resim sergilerini henüz göremedim ve ressamlarla tanışamadım. Müzeleri ve mimari yapıtları çok beğendim. Hat yazılan (kaligrafi) ve halılar çok hoşuma gitti. Galerileri gezemedim.

çveneburi- *Batum ve Gürcüstan'da sanatçıların dünkü ve bugünkü durumu?*

Beselia- Ağır dönem: Yeni sisteme geçmek istiyoruz ama oldukça zor. Giderek yavaş yavaş ilerliyor. Eskiyle kıyaslandığında, şimdi özgürlük daha fazla, o zaman çok zordu.

Şu anda enerji, elektrik vs. yok. Ama durum 1-2 yıl önceye göre daha iyi. Güvenlik sağlanmış durumda. Para birimiz Lari, istik-

rarlı ve güçlü. Alıcının gücü yetmese de mal çok. Ücretler yavaş yavaş artıyor, fabrikalar çalışmaya hazırlanıyor. Ben ümitliyim.

çveneburi- *Çalışmalarınız?*

Beselia- Ben ve Nino, şu anda restore edilmekte olan Batum Sanat Galerisi'nde çalışıyoruz. Eylül sonunda açılacak. Nino müdür, ben sanat stüdyosu yönetmeniyim. Aynı zamanda ikimiz de Batum Devlet Sanat Enstitüsü'nde çalışıyoruz. Ben boyama resmi öğretiyorum. Nino, sanat tarihi dersleri veriyor.

çveneburi- *Bundan sonraki programınız?*

Beselia- Sergi bitiminde Fethiye'ye gideceğim. Orada da aynı sergiyi açacağız. Daha sonra, mümkün olan en kısa zamanda Kapadokya'ya gitmek istiyorum. Orada resim çalışmalarını yapmak, şu andaki en büyük isteğim.

çveneburi- *"çveneburi" için neler söylemek istersiniz?*

Beselia- *çveneburi*'yi yeni tanıdım, dergiyi ilk kez görüyorum. *Çveneburilerin* sesi olmaya çalıştığım için kutluyorum. Dileğim, Gürcüler zengin olsunlar ama Gürcülükle ilgili iyi yönlerini (anadil, kültür, sıcaklık, konuksevlik gibi) kaybetmesinler.

Eşim Nino'nun çok beğendiğim, üzerinde Gürcüce "Üç Portakal" adı yazılı tablosunu *çveneburi* 'ye armağan etmek istiyorum.

çveneburi- *Teşekkür ederiz.*

İstanbul, Eylül 1996

Kafdağı'na Seyahat

Doç. Dr. İsmet DİNDAR (MİKELADZE)

Yılbaşından bir hafta kadar önceydi. Ben ve eşim aylardır yaşadığımız yoğun tempodan ötürü âdeta bitkin bir durumdaydık. Yılbaşında birkaç gün için bir yerlere kaçıp kaçamayacağımızı tartışıyorduk. Tam o sırada can dostumuz Prof. Dr. Şuşana Putkaradze'den bir telefon geldi. Batum'da bir toplantı(*) düzenlediklerini, o toplantıya konuşmacı olarak katılıp katılamayacağımızı soruyor, daha doğrusu ısrar ediyordu. Aynı davet benim aracılığım ile sevgili ağabeyim Prof. Dr. Bilal Dindar'a da yapıyordu. İtiraf etmek gerekirse hiçbirimiz fazla nazlanmadık.

Ben ve eşim (Dr. Ülker Dindar) 25 Aralık 1996 günü İstanbul'dan arabamızla yola çıktık. Samsun'dan Bilal Bey'i alıp, aynı gün Trabzon'a ulaştık. Ertesi sabah öğleden önce Batum gümrüğüne vardık. Gümrük kontrolünden çıkar çıkmaz aralarında Acara Özerk Cumhuriyeti'nin sağlık bakanı Sn. Prof. Dr. Akaki Beridze, Prof. Dr. Şuşana Putkaradze, Batum'daki toplantıyı organize eden Batum Sağlık Enstitüsü Direktörü, Peditrist, Prof. Dr. Sn. Ramaz Surmanidze, sevgili kardeşimiz Dodo Caparidze ile basın ve televizyon temsilcilerinin de aralarında olduğu bir heyetçe karşılandık. İlk günü bu heyetin refakatinde, otelde yemek yiyerek, Batum'u gezerek ve akşam sevgili Şuşana Putkaradze'nin evinde yine yemek yiyerek ve piyanoda Gürcü müziğinin en güzel örneklerini dinleyerek geçirdik.

Ertesi gün Batum Devlet Üniversitesi Konferans Salonu'ndaki seminere katıldık. Seminer 1998'de Tbilisi'de yapılacak olan Tüm Gürcüler Dünya Kongresi 2. Forumu'nun bir ön toplantısı niteliğinde idi. Toplantıya Türkiye'den yaklaşık 15 kişi çağrıldı. Ancak, çağrının biraz geç yapılmış olması nedeni ile olsa gerek, ben, eşim ve Bilal Bey dışında gelebilen olmamıştı.

Doç. Dr. İsmet Dindar, Dr. Ülker Dindar, Prof. Dr. Bilal Dindar, 27.12.1996, Batum.

Toplantıya Tbilisi'den Gürcüstan Meclis Başkanı, Kültür Bakanı, kendi alanlarında ülkelerinin en tanınmış bilim adamları, ünlü şair ve yazar Pridon Halvaşi, ünlü rejisör, Tüm Gürcüler Dünya Kongresi Başkanı Rezo Çheidze, Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı 2. yardımcısı şair ve yazar Şota Loidze ve Prof. Dr. Şuşana Putkaradze konuşmacı olarak katıldılar. Toplantı Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Aslan Abaşidze'nin başkanlığında ve bizzat konuşmacı olarak katılımı ile gerçekleştirildi. Bizler konuşmamızda ortak tema olarak; giderek küçülen, globalleşen, sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayan dünyada, Türkiye ve Gürcüstan'ın bunu şimdiden başardığını, işbirliğinin her iki ülkenin ve dünya barışının yararına olduğunu vurguladık.

Toplantıda benim için en büyük sürpriz iki yıl önce benim hastanemde (Koşuyolu Kalp Hastanesi) çok ağır bir kalp ameliyatı geçiren, ameliyat sonrasında 5 ay kadar hastanede yatan ve çileli bir tedavi süreci yaşayan Hulo Belediye Başkanı Sn. Arçıl Bolkvadze'nin yaptığı konuşmaydı. Arçıl Bey o ana kadar benden saklanmış ve gerçekten bana sürpriz olsun diye benim konuşmamdan önce kürsüye davet edilmişti. Yaptığı konuşma, salondaki bütün iz-

leyenleri ağlattı. Hastalığı sırasında Türkiye'de gördüğü ilgiyi ve yakınlığı çok duygusal, çok edebi bir anlatımla dile getirdi.

Toplantı akşamı doğru Gürcü folklorunun, müziğinin, çağdaş dünya müziğinin çok seçkin örneklerinin sunulduğu gösteriler ile sona erdi.

Ertesi gün, ben ve eşim Batum Hastanesi'nde meslektaşlarımızla birlikte olduk. Orada uzmanlık alanlarımızla ilgili olarak hazırladığımız bir konferans sunduk. Bu toplantı da Sağlık Bakanı Akaki Beridze ve Ulaştırma Bakanı Sn. Nodar Tamazaşvili'nin refakatinde gerçekleşti. Aynı gün Batum'daki konsolosluğumuzu ziyaret ettik. Orada da sıcak ve içten bir sohbet gerçekleştirdik.

O akşam kalmakta olduğumuz Inturist Otel'de Cumhurbaşkanı Sayın Aşlan Abaşidze katılımcılara bir yemek verdi. Doğrusu o gece tam bir şölendi. Geleneksel Gürcü mutfağının en seçkin ürünleri sunuldu. Yine geleneksel sofralar kültürü, adabı ve edebiyatı üzerine konuşuldu. Çok güzel, çok duygusal konuşmalar yapıldı. Gecenin sonunda Sayın Cumhurbaşkanı'na, eşimle; kendisinin Mustafa Kemal Atatürk'e fizik olarak çok benzediğini, Türkiye'de Atatürk'ü çok erken yaşta kaybettirmizi, kendisine uzun ömür dilediğimizi ifade edip, daveti için teşekkür ettik. O da gülerek bu benzetmenin gerçekten çok sık yapıldığını söyledi ve gerek iyi dikkatimiz, gerekse katılımımız için bizlere teşekkür etti.

Ertesi sabah, hastam Sayın Arçil Bolkvadze'nin çağnıysydık. Yine bizi karşılayan ve tüm gezi boyunca bizlerden hiç ayrılmayan heyetle birlikte Batum'un yakın bir köyüne gittik. Oradaki ailenin fertlerinin çoğunu Türkiye'den tanımamın verdiği sıcaklıkla karşılandık. Gördüğümüz ilgi, sevgi anlatılmaya değerdii. Bir köy evinde düzenlenen bu güzel gece, bir başka yazının konusu olabilir, anlatılmakla bitirilemez. Yemek sonrasında biraz daha kalabalıklaşmış bir refakatçi grubu, ilave olarak akrabamız, candan dostumuz Sn. Dursun Mikeladze

Sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayan dünyada, Türkiye ve Gürcüstan'ın bunu şimdiden başardığını, işbirliğinin her iki ülkenin ve dünya barışının yararına olduğunu vurguladık.

refakatinde dönüş için tekrar gümrüğe geldik.

Gezinin Türkiye'deki kısmı; gi-dişi ve dönüşü ile bir başka yazının konusu olabilecek kadar güzeldi. Yani sonuçta bu masal ülkesine masal gibi bir gezi yaptık. Gürcüstan sadece benim gördüğüm kadarlık bölümü ile dahi çok büyük bir turizm potansiyeline sahip. Nere-deyse tropikal denebilecek bir iklimle sahip, her yer portakal, mandalina, okaliptus ağaçları ve çay bahçeleri ile dolu. Karadeniz kıyısında "bambu ağaçları" düşünebiliyor musunuz? Olağanüstü bir doğal güzellik... Deniz, 15 km'lik kesintisiz bir kumsal (Kobuleti), alt yapısı, bina, cadde ve bulvarları bir Avrupa kenti kadar güzel bir şehir Batum. Bunların yanında

her biri 11 yıllık zorunlu eğitimden geçmiş, mutlak bir veya iki yabancı dil bilen, her biri bir müzik aleti çalabilen, her evde piyano bulunan bir kültüre sahip insanlar. Yani turizm için "Un var, yağ var, şeker var, iyi açılır var, helva için neye ihtiyaç var?" Elektriğe ihtiyaç var, iletişim, banka, güvenlik vb. birtakım alt yapı eksiklerinin giderilmesine ihtiyaç var. Bunlar gerçekleştiğinde çok yakın bir zamanda bu ülke, dünya sahnesinde bir yıldız gibi parlayacaktır.

Bilerek en sona bıraktım. Dünyanın hiçbir yerinde eşi benzeri olmadığına inandığım bir sofralar kültürü var. Yemekler yanında müthiş bir edebiyat harikası. Ülke genelinde çok yüksek olan edebi kültürün temelini, bence sofralar oluşturuyor. (Demirtaş Ceyhun'un kulakları çınlasın!...) Herkes belli bir düzeyde ve güzel konuşuyor. Bu güzellikleri anlatmanın bu yazının kapsamına sığacağını sanmıyorum. O yüzden artakalan duygularımızı bir başka vesile ile sizlere sunmayı umut ederek bitiriyorum.

(* Tüm Gürcüler Dünya Kongresi 1. Forumu Ekim 1994'te Tbilisi'de gerçekleştirildi. Batum'da yapılan bu toplantı ise 1998'de Tbilisi'de gerçekleştirilecek 2. Forum'a hazırlık toplantısı niteliğini taşıyor.

Vakıf ve Dernekler

INEGÖL / HAYRİYE KÖYÜ Turizm, Tanıtma ve Kültür DERNEĞİ

Başkan : Savaş Tümer
 Adres : Hayriye Köyü-Inegöl-BURSA

INEGÖL / KAFKAS Folklor ve Kültür DERNEĞİ

Başkan : Mehmet Nuri Tayyar
 Adres : Kuğulu Park İçi-Inegöl-BURSA
 Tel : 0224-713 47 39

BURSA / BATUM ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma DERNEĞİ

Başkan : Musa Aydın
 Adres : Ulubatlı Hasan Bulvan
 No: 68 K: 2 - BURSA
 Tel : 0224-251 07 86

İSTANBUL / BATUM ve Havalisi Muhacirleri Kültür Dayanışma DERNEĞİ

Başkan : Süleyman Moran
 Adres : Eski Yıldızolu Cad. Esen Apt.
 No: 36/1 Beşiktaş-İSTANBUL
 Tel : 0212-261 66 82

GÖLCÜK / ARTVİN-BATUM Kültür Dayanışma DERNEĞİ

Başkan : Zafer Alponat
 Adres : 19 Mayıs Caddesi, Beyoğlu İşhanı,
 No: 47 K: 3 Gölcük-KOCAELİ
 Tel : 0262-412 34 40

İZMİT / BATUMLULAR Kafkas Kültür DERNEĞİ

Başkan : Keriman Yayman
 Adres : Fethiye Cad. Gökseller Pasajı
 K: 1 - İZMİT
 Tel : 0262-321 27 78

İZNİK / BATUM-ARTVİN Kültür Yardımlaşma DERNEĞİ

Başkan : İsa Şahin
 Adres : Belediye İşhanı Iznik-BURSA
 Tel : 0224-757 37 70

GEMLİK / ACARA GÜRCÜLERİ Kültür ve Dayanışma DERNEĞİ

Başkan : Ömer Kara
 Adres : Balık pazarı Gemlik-BURSA
 Tel : 0224-513 50 67

ORHANGAZI / KAFKAS Kültür ve Dayanışma DERNEĞİ

Başkan : Zekeriya Ceyhan
 Adres : Yalova Caddesi No: 41/A
 Orhangazi-BURSA
 Tel : 0224-573 70 48

HENDEK / BATUM ve Havalisi Kültür DERNEĞİ

Başkan : Burhan Pehlivan
 Adres : Kadın pazarı yanı Hendek-SAKARYA
 Tel : 0264-614 61 47 (Başkan iş)

İSTANBUL / BORÇKA - MURGUL Yöresi Kültür ve Dayanışma DERNEĞİ

Başkan : Kemal Makaroğlu
 Adres : Barbaros Caddesi No: 38/3
 Bahçelievler-İSTANBUL
 Tel : 0212-584 28 03

İSTANBUL / MACAHEL Eğitim-Kültür ve Dayanışma VAKFI

Başkan : Av. Tekin Özdemir
 Adres : Barbaros Caddesi, 3. Sokak No: 11/1
 Bahçelievler-İSTANBUL
 Tel : 0212-555 41 95

ANKARA / EDUARD ŞEVARDNADZE Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma VAKFI

Başkan : Prof. Türkkaya Ataöv
 Adres : Mithatpaşa Caddesi No: 39/9
 K: 5 Kızılay-ANKARA
 Tel : 0312-433 95 74 Fax: 0312-433 93 38

Gürcülerin Kökeni ile İlgili Görüşler*

Mehmet Bülent ULUDAG

Usluların kökenleri ile ilgili tartışmalarda mitolojik ya da dinsel kaynaklı efsanelerin önemli bir yeri vardır. Kafkas kavimlerinin bazılarında, Hıristiyanlığın da etkisi ile kendi atalarının soyunu Nuh Peygamber'e bağlama eğilimi vardır. Zaten Ermenilerin ve Gürcülerin tarihlerini ilk yazanlar, o çağların yegâne eğitim kurumunun kilise olması nedeniyle, din adamlarıdır. Gürcü yıllıklarının yazarları, özellikle Tevrat'taki önemli isimlerle soy bağlantısı kumuşlardır. Buna göre, Kafkas halkları Nuh'un oğullarından Yafes'in (Japhet) torunu Targamos'tan türemişlerdir. Bu isim Ermeni kaynaklarında Torgom, Tevrat'ın Tekvin kısmında Togarmah olarak geçmektedir. Targamos'un sekiz oğlundan Haos (Hayk) Ermenilerin,¹ Kartlos Gürcülerin doğu kolu olan Kartli kabilelerinin, Egros ise batıdaki Gürcü kolu olan Mingreli kabilelerinin atası olmaktadır.² Bu sebeple, Ermenistan'a Hayastan, Gürcüstan'ın doğusuna Kartli, batısına da Eğrisi denilmektedir.

Meseleye bilimsel olarak yaklaşırsa, genelde Kafkasya halklarının, özel olarak da Gürcülerin kökenine ilişkin araştırmalar, Buzul Çağının sona erip ilk toplumların ve kültürlerin oluştuğu dönemlere değin inilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira Kafkas halklarının, Ari ve Sami kökenli halkların günümüzden yaklaşık 4000 sene evvel: Avrupa ve Önasya'ya göçlerinden çok önce, bu bölgelerde yaşayan kültürlerin son kalıntısı olduğu kesinleşmiş gibidir.³

Antik çağlara ilişkin araştırmalar MÖ 2000'li yılların gerisine pek uzanamamakta, önceki devirler çok karanlıkta kalmaktadır. Anadolu tarihi Hitit devri ile başlatılmakta, bunun sebebi olarak; burada yazının bu devirde kullanılmaya başlandığı, yazıdan öğrenilen bilgilerle Hititlere ulaşıldığı söylenmektedir. Tarih de yazılı belgeler ile ifade olunduğundan, Anadolu tarihinin Hititlerle başlaması gerektiği belirtilmektedir.⁴ Anadolu'da bulunabilen ve okuna-

bilen en eski yazının Hititlerinki olması, onların burada kurulmuş ilk devlet ve uygarlık olmaları anlamına gelmez. Onlar günümüzden 4000 sene kadar önce buraya yerleşerek devlet kumuşlar ve bu devlet 800 sene kadar sürmüştür, ama aynen Yunanistan ve Ege'de Akalardan⁵, İtalya'da İtaliklerden⁶ önce çeşitli kültürlerin olması gibi, Anadolu'da da Hititlerden öncesi vardır. Bu durumu kimse inkâr etmiyor, ama bu çok eski kültürler için belli kategoriler saptanıyor ve binlerce sene öncesinin halkları günümüzde hazırlanmış bu kategorilere göre tanımlanıyor. Tarih biliminin günümüzde almış olduğu biçimin gereği ortaya çıkan tasniflerle yapılan yorumlar, tarihte neler olduğu hakkında güzel, sağlam ve doyurucu fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamakla beraber, bir küçümseme ve aşağılama duygusunu da beraberlerinde taşıyorlar. Onun için, ele alınacak söz konusu çok eski kültürlere, önyargılara ve kendi kendini sınırlamalara sebep olan bu tip duygulardan annarak bakılacaktır.

Birbirleriyle çok yakından etkileşim içinde olan jeolojik, klimatolojik, meteorolojik değişiklikler, insanlık tarihine yön veren önemli faktörlerdir.⁷ Yeryüzünde ilk insan tipinin ortaya çıkışı, uzunluğu iki milyon sene⁸ olması muhtemel Buzul Çağının son dönemlerine tekabül etmektedir. Buzullar o devirde tüm Kuzey Avrupa'yı, Rusya ovasını ve Sibirya'yı kapladığı gibi, bu bölgelerin güneyinde kalan yerlerdeki yüksek kısımlara da sirayet etmişlerdir. Yani buzul bölgesi Sibirya'dan Altay Dağları yoluyla Tann Dağları ve Pamir Yaylası'na, buradan doğuda Altın Dağları, Karanlık Dağları ve Himalayalar'a, batıda Hindikuş Dağları üzerinden İran'a uzanıyordu. Aynı şekilde Kuzey ve Doğu Avrupa'daki buzul bölgeleri de güneylerindeki yüksek yerleri etkilemişlerdir. Orta Avrupa'da Alpler ve Karpat Dağları buzullarla kaplıydı. Buzullar Kafkas Dağları üzerinden Kuzey ve Doğu Anadolu'ya, buradan da Zağros ve Elbruz Dağları yoluyla Kuzey ve Güney

İran'a iniyorlardı. Bu yüksek bölgelerin yakınında bulunan ve günümüzde bozkır ve çöl olan bölgeler, buzullann oluşturduğu rutubet ve hava hareketleri sonucu, o devirlerde yağışlı, ormanlık ve çayırılık, yani yaşama müsait bölgelerdi.⁹ Orta Asya'da bugün çöl olan Gobi, Turfan, Alaşan ve Taklamakan kapalı havzaları, birer içdeniz sistemi oluşturuyorlardı. İran'ın iç bölgeleri, Güney Afganistan, Belucistan ve Anadolu'nun orta kısmında günümüzde tuzlu kum çöllerinin, tuzlu göllerin, bataklıkların olması, bu kapalı havzalarda da küçük içdenizler bulunduğunu gösteriyor. Ayrıca Sahra ve Arabistan bölgelerinde binlerce sene önce ılıman ve tropikal bir iklimin olduğu ispatlanmış bir husustur, zira bilim adamları Amazon ve Afrika tropikal ormanlarının yok olmasına dikkat çekerek, gerekli tedbirler alınmazsa buraların kısa zamanda çölleşeceğini söylüyorlar.

Ana hatları çizilen bu ekolojik durum MÖ 25000'li yıllarda Buzul Çağı'nın sona ermeye başlamasıyla değişmeye başladı; havalar ısınıyor, buzullar eriyip nehir ve göller oluşturarak kuzeye çekiliyorlardı. Bu durum, önceden buzul olan bölgeleri bataklık ve göllerle kaplı bir hale getirdi, ama buzullann etkisiyle nemli ve yağışlı iklime sahip olan bölgeleri de kuraklaştırmaya başladı. Güneyde kuraklaşma sonucu hayat şartlarının zorlaşması, buna karşın kuzeyde yeni hayat sahalarının açılması, kuzeye doğru bir göç hareketine sebep oldu. Bir grup insan Sahra'dan Akdeniz çevresine geldi. Mısır, İspanya, Anadolu ve Ege'de eski Taş Çağı bunlarla başlamıştır. Bir başka grup ise Arabistan ve Güney İran'dan Anadolu, Kafkasya ve Orta Asya'ya yayılarak Alpin diye bir beyaz ırk grubunu oluşturduklar. Ural-Altay ve Hint-Avrupa kavimleri bu gruptan gelmektedir. Bu dönemde Doğu Asya'da, kökeni Pekin Sinanthropus'una değin uzanan Moğoloid unsurlar bulunuyordu ve bunlar da sanır ki oluşturacaklardır.

Bu çok eski devirlerde insanlar göçebe top-

*Kafkas halkları
Nub'un
oğullarından
Yafes'in torunu
Targamos'tan
türemişlerdir.*

*Targamos'un sekiz
oğlundan Kartlos,
Gürcülerin doğu
kolu olan Kartli
kabilelerinin,
Egros ise batıdaki
Mingreli
kabilelerinin
atası
olmaktadırlar.*

lumlarda halinde yaşıyorlardı, sayıları günümüze göre çok azdı, yer değiştirmeleri kolaydı. Nüfus artışı dikkate alınır, o zamanki birkaç bin kişilik bir toplulumun, günümüzde sayısı milyonlarla ifade edilen bir halkı oluşturması mümkündür. Yine günümüzde ulusların ve insanların belli ırk gruplarına göre tasnifi imkânsızdır, zira çok miktarda karışmalar olmuştur. Ama çok eski çağlarda durum böyle değildi. Özellikle beyaz ırk içinde çok büyük farklılaşmalar vardı. Buzul Çağı'ndan sonraki göç hareketleri, beyaz ırka mensup insan toplulukları birbirinden çok farklı bölgelere dağılmışlardı. Binlerce yıl sonunda bunların biyolojik, fiziksel ve psikolojik yapılarında önemli farklılıklar olması normaldir. İnsanların ve dolayısıyla toplumların düşünüş biçimlerinin, hayata bakış açılarının ve mantıksal yapılarının seslerle ifadesi olan dillerin de, bu şartlar altında çok değişik biçimlerde ortaya çıktıkları kabul edilebilir.

Aynı ırk içinde görülen bu farklılaşmalar beyaz ırka iki ana grupta belirginleşti:

1- Hazar Denizi-Iran hattının doğusuna giderek Orta Asya'ya yerleşenler; ki bunlar sonraları Ari kavimlerini oluşturacaklardır.

2- Akdeniz, Karadeniz çevreleri ve Önasya'ya yayılmış olanlar; beyaz ırkın batıda yaşayan bu grubu konu ile yakından ilgilidir. Bunların buldukları çevreler, farklı bölgeler arasında ilişkiler kurulmasına müsait bir coğrafyaya sahipti. Aralarında yapısal ve kültürel birlik olan toplumlardan oluşan bu ırki alt-gruba bir isim verilmesi düşünülmüştür.

Bunların, Nuh'un oğlu Yafes'ten (Japhet) türeyenler oldukları iddiası sonucu Yafesi (Japhetic) olarak adlandırıldığı olmuştur.¹⁰ Fakat bu ırki grup için en yaygın olarak kullanılanı Kas¹¹ (Kassians veya Kassits) ismi olmuştur.

Kas halkları beyaz ırkın en saf unsuru olarak kabul edilmektedir.¹² Binlerce yıl önce Avrupa, Akdeniz çevresi ve Önasya'da yaşayan bu halklar zamanla buraya göç eden Ari ve Sami unsurlara karşı safıklarını kaybetmiş-

lerdir. Ama Kafkasya'nın daha önce bahsedilen koruyucu özelliğinden dolayı buradaki Kas unsurları irki saflıklarını korudular. Aynı koşulların Pireneler bölgesinde de olması, bu bölgenin Ari öncesi Kas unsuru olan Bask halkının dilini ve irki saflığını korumasına yardım etmiştir, Bask dili ile Kafkas dilleri arasında önemli derecede yakınlıklar olması dikkat çekicidir.¹³ "Kafkas" kelimesi de "Kasların olduğu Kaf Dağı" anlamındadır. Buradaki insanlar beyaz ırkın en güzel ve saf örneğini oluşturdukları için beyaz ırka "Kafkas Irkı" da denilmiştir.

Kafkasya Kas halkları, burada yaşadıkları uzun bir zaman süresince önemli gelişmeler de kaydettiler. Bilimsel araştırmalar Maden Çağı'nın ilk önce, MÖ 6000'lerde Kafkasya'da başladığını ve buradan Anadolu ve Önasya'ya yayıldığını göstermiştir.¹⁴ Kafkasya menşeli bu yayılma hareketi zamanla siyasi bir nitelik de kazanmıştır. MÖ 3000-2500 yıllarında Kafkasya'daki Kas kavimlerinden Gimri ya da Kimmer halkının, Kafkasya'nın kuzeyinden başlayıp, Güney Rusya üzerinden Karpatlar'a değin uzanan sahada hâkimiyet kurduğu görülüyor. Gimri kültürünün ve uygarlığının, Avrupa'nın Ari öncesi döneminde çok önemli bir yeri olmuştur.¹⁵ Bu halkın kökeninin Tevrat'ta adı geçen Yafes'in oğlu Gomer'e kadar çıktığı söylenmektedir.¹⁶ Ayrıca karanlık çağlara ait efsane ve masallarda Kimmeria adı sıkça geçmektedir. Amerikalı çizgi-roman ve çizgi-film sanatçıların ortaya çıkardıkları Conan tipi bu ülkeye aitir ve bahsedilen bu karanlık çağlarda yaşamaktadır. Gimri Devleti'nin MÖ 1500'lerde başlayan Hint-Avrupa göçleri ile sona erdiği ve bu halkın Ari kökenli İskit kavminin egemenliğine girdiği, bir kısmının da Kafkasya'ya çekildiği anlaşılıyor.¹⁷ Günümüzde Kuzey Kafkasya'da yaşayan Çerkes (Circassians) kökenli halkların Gimri (Kimmer) kavminin kalıntıları oldukları sanılıyor.¹⁸

Gimrilerin Karadeniz'in kuzeyinde yayıldıkları devirlerde başka bazı Kafkas kavimleri de güneye inerek Önasya ve Anadolu'ya yayılmışlardır. MÖ 3000-2500 arası dönemde Anadolu'ya hâkim olan Kas kavimleri Ege bölgesini de ele geçirdiler, bu bölgelere tuncu getirerek yeni bir çağı da başlatmış oldular.¹⁹ Anadolu'daki yerli ahali ile karışan Kafkas kökenli Kas kavimleri Hatti, Eti veya Hitit olarak, bili-

nen devletin de kurulma sürecini başlatmışlardır. Bu dönemde Ege'de de Girit bir başka uygarlık merkezi olarak belirlenmiştir. Başlangıçta bu iki uygarlıkta da Arilerle ne dil ne de kültür bakımından benzerlikler bulunmaktaydı. Kafkasya'dan Anadolu'ya göçen bu Kas kavimlerine Hurri denilmekteydi.²⁰ Bunların dilinin Hint-Avrupa dilleri ile hiç benzer yönü yoktur, ama Doğu Anadolu'da çok sonraları kurulacak olan Urartu Devleti'nde kullanılan dile çok yakın benzerliği olduğu saptanmıştır.²¹ Her iki dil de yapı bakımından Kafkas dillerine, özellikle de Gürcüceye benzemektedir.²² Bu Kas unsurlarının, günümüzde belirgin izleri olan "Trans-Kafkasya Kültürü"nü oluşturan insanlar oldukları kesinleşmiştir.²³ Yakındoğu bölgesine Ari ve Turani unsurların göçlerinden çok önce bu kültür vardı ve yeni gelen kültürler onun varisleri oldular, ama tümüne de sahip olamadılar, Gürcü halkı da bu kültürün günümüze ulaşan en mühim ögesi olmuştur. Verasetle ilgili önemli bir bulgu Hititler ile ilgilidir: Anadolu tarihinde birincil öne sahip Hitit Devleti hakkındaki yaygın görüş, bunların Ari kökenli bir kavim olduklarıdır, fakat Hint-Avrupa kavimlerinin göçlerinin MÖ 2000'lerde başladığı, ancak MÖ 1600-1500'lerde Hindistan, İran, Anadolu, Güney Rusya ve Kafkasya'da bu kavimlerin hâkimiyet kurmaya başladıkları görülüyor. Bu durumda şöyle bir sonuca varılabilir: Anadolu'da Hitit siyasi varlığını MÖ 2000'lerde, Kafkasya Kaslarından Hatti kavmi başlatmıştır. Hem devletin hem de başkent Hattuşaş'ın adı bunlardan gelmektedir.²⁴ Zaten MÖ 1700'lere kadar Hitit bölgesinde hiçbir Hint-Avrupa diline benzemeyen, bambaşka bir dil kullanıldığı da ortaya çıkmıştır.²⁵ Ariler MÖ 1700'lerden sonra bu devlet içinde görev almış veya hazır kurulu olan bir devleti sahiplenerek yönetimi ele geçirmiş olabilirler. Bu şekilde Hitit Devleti devam etmiş, ancak "Arileşmiş" olabilir. Anadolu tarihinde buna benzer örnekler vardır. Anadolu, Iskender'in yaptığı fetihler sonra bir anda "Helenleşmediği" gibi, aynı bölgenin "Türkleşmesi" de Alparslan'dan çok sonraları tamamlanamamıştır. Fakat Hititlerde bu Arileşme sürmekle birlikte yerli Hatti-Kas unsurların da devam ettikleri görülüyor. Bu durum Kimmerlerin İskitlere tabi oluşlarına benzetilebilir. Ayrıca Hatti Kaslarının bir kolu sayılabilecek

Hurri kavmi de Doğu Anadolu'ya yayılmış durumdaydı ve bunlar ilerde Urartu Devleti'ni kuracaklardı.

MÖ 2000-1500 arası Anadolu, Kafkasya ve tüm Önasya'da kuzeyden ve doğudan Ari, güneyden de Sami kökenli kavimlerin gelmeleri sonucu, büyük bir hareketlilik başladı. Her bir kavim, sanki bir "arı oğlu" gibi, kendi içinde kaynaşarak göç ediyor, bu muhtelif kavimler de birbirine karışıyorlardı (the Swarming and the Mingling).²⁶ Bu durum MS 300-500'lerde Avrupa'yı karma-karışık hale getiren Kavimler Göçü ile kıyaslanabilir. Ari kavimleri MÖ 1650'lerde İran'ı ele geçirdiler, Anadolu'ya da girip orada mevcut Hitit Devleti bünyesine sızdılar. MÖ 1500'lerde Ariler Indus Vadisi yolu ile Hindistan'a girenken,²⁷ bir başka Ari kavim olan İskitler Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyindeki Kimmer bölgelerine hâkim oldular. İskitlerin öncüsü Ari kavimleri daha MÖ 1700'lerde Balkanlar'a ve Yunanistan'a inmişlerdi; Yunanistan'a Yunancayı bunlar getirmişlerdir.

Doğal olarak bu Ari dalgalarının önünden kaçan başka bazı kavimler yeni hadiselere yol açtılar. MÖ 1650'de Mısır'ı ele geçiren 70 yıl kadar burada hüküm süren Hiksos kavmi muhtemelen Arilerden kaçan Kas unsurlardan biridir. Hiksos kelimesi Yunancadır ve bu Mısır dilinde Hega Kasut olarak ifade olunuyor.²⁸ MÖ 1530'da Hititler Mezopotamya'ya inerek I. Babil Devleti'ni yıktılar, ama burası Anadolu'dan oldukça uzakta olduğundan ellerinde tutamayıp geri döndüler. Bu sırada, İran'a gelen Ari kavimlerinin baskısı sonucu Zağros Dağları'na çekilen bazı Kas kabileleri, ki bunlar Kassit adıyla anılmaktadır, hazır boşaltılmış bir bölge buldular ve Babil şehrinin bulunduğu Kalde bölgesini ele geçirdiler.²⁹ Bunların kurdukları devlet MÖ 1200'lerdeki Asur istilasına kadar sürecekler.

MÖ 1200'lerde batıdan, Trakya üzerinden gelen yeni bir Hint-Avrupa dalgası Hitit Devleti'ni yıktı. Aynı şekilde Yunanistan'da da ku-

*İlerde Gürcü
kabilelerini
oluşturacak
unsurların, Hurri
kökenli
topluluklarla
yerli Kasların
karışımı sonucu
ortaya çıktıkları
tabmin
edilmektedir.*

zeyden inen Dor kavimlerince Aka egemenliğine son verildi. Anadolu'da oluşan bu karmaşık durum MÖ 800'lerde Frig Devleti'nin kurulmasına kadar, 400 sene devam etmiştir.³⁰ Bu güç boşluğundan yararlanan Doğu Anadolu kabileleri MÖ 1082'de Urartu Devleti'ni kurdular.³¹ Bu kabilelerin kökenini, Anadolu'nun Kas halkları yani Hurriler, Kafkasya'dan gelen Kas kabileleri ve uzak bir ihtimal olarak Kalde'de kurdukları devletin MÖ 1200'lerde Asurlularca yıkılması üzerine Zağros Dağları yoluyla güneyden gelmiş Kas unsurlar oluşturmuş olabilir. Urartular, Kafkasya'ya çok yakın olmaları, halkının Kas kökenli olması ve dillerinin bazı Kafkas dillerine,

özellikle Gürcüceye benzemesi sebebiyle konuyu yakından ilgilendirmektedir.³²

Urartu Devleti MÖ 900'lerden itibaren çevre bölgelerde etkisini hissettirdi. MÖ 800'lerde ise Asurlularla savaşlar başladı. Asur Devleti'nin o çağın "süper gücü" olduğu kabul edilirse, bunlara başarıyla karşı koyan Urartuların oldukça güçlü bir devlet kurduklarını gösterir. Zamanla Urartu etki alanı kuzeyde Kura Irmağı'na, doğuda Urmiye Gölü'nün ötesine, batıda da Fırat'a kadar genişledi. Güneydeki dağlar, devleti Asurlulardan ayırıyor, ayrıca birbirine çok yakın bu iki güç arasında sürekli ve düzenli savaş olmasını engelleyerek bir bakıma Urartuların Asur istilasından koruyordu. Ama özellikle MÖ 700'lü yıllarda Asurlularla yapılan savaşlar Urartuların yıpratı ve devlet zayıflama sürecine girdi.

MÖ 700-680 arası dönemde Kafkasya'dan bir Kas kavminin Anadolu'yu istila ettiği görülüyor. Bunlar, daha önce anlatılan Kimmer kabilelerinin MÖ 1500-1300 arası dönemde İskitlere yenildikten sonra Kuzey Kafkasya'ya çekilen kısmı idi ve yine İskit baskısı sonucu önce Güney Kafkasya'ya inmişler, oradan da Anadolu'ya girmişlerdi. Bu sırada Orta ve Batı Anadolu'da bulunan Frig Devleti'ni MÖ 686'da yıkan bu Kimmer istilası 50 sene kadar sürdü. Batı Anadolu'daki Lidya kavmi Kimmerlere karşı,

Asurluların da yardımlarıyla, başarıyla savaştı ve MÖ 650'lere doğru onları doğuya sürmeyi başararak kendi devletini kurdu. Bu Kimmer istilasının Urartulara fazla bir zarar vermemiş olması ilginçtir. Bunun sebepleri, hem Ari kökenli Friglerin veya Lidyalıların hem de Sami kökenli Asurluların her iki güç tarafından da "ortak düşman" olarak kabul edilmesi olabileceği gibi, gerek Kimmerlerin, gerekse Urartu Devleti'ni oluşturan Hurri kabilelerinin Kas kökenli kabileler olması olabilir.

MÖ 612'de Asur Devleti'nin ortak Babil-Med saldırısı sonucu yıkılması, Urartuların da sonunu hazırladı. MÖ 700'lü yıllardan itibaren, İran yaylalarındaki Ari kabileler bir araya geleerek Med Devleti'ni oluşturmuşlardı. Asur'un yıkılmasından kısa süre sonra Medler MÖ 600 civarında, bugünkü Azerbaycan ve Doğu Anadolu'yu istila ederek Urartu Devleti'ni yıktılar; Orta Anadolu'ya girerek Lidya ile savaştılar, ama MÖ 585'te Kızılırmak sınır kabul edilerek banş yapıldı.³⁵

Sonuç olarak, ilerde Gürcü kabilelerini oluşturacak unsurların, Urartuların yıkılışından sonra kuzeye, Kura ve Çoruh vadileri ile Kafkas Dağları'nın güney eteklerine çekilen Hurri kökenli topluluklarla, yerli Kasların karışımı sonucu ortaya çıktıkları tahmin edilmektedir.³⁴

Dipnotlar :

- * Mehmet Bülent Uludağ'ın, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda 1993'te verilen, Prof. Dr. Türkkaya Ataöv'ün danışmanlığını yaptığı "Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcüstan" adlı Yüksek Lisans Tezi'nden alınmıştır.
- 1 Esat Uras, *Tarihçe Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, Belge Yayınları, 1976, s. 22.
- 2 Allen, *A History of the Georgian People*, op. cit., s. 16.
- 3 Aleksandr Grigolia, "The Caucasus and the Ancient pre-Greco-Roman Culture World", *Vİe Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques-Paris 30 juillet-6 août 1960*, Paris, Musée de l'Homme, 1963, s. 26.
- 4 Ali M. Dinçel, "Hititler", *Görsel Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul, Görsel Yayınları, 1982, s. 25.

- 5 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, 5. Baskı, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1988, s. 12-27.
- 6 Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi*, C. I, 2. Baskı, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1987, s. 8-31.
- 7 Berkok, op. cit., s.17-20.
- 8 Edward J. Tarbuck & Frederick K. Lutgens, *The Earth: An Introduction to Physical Geology*, Columbus-Ohio, Bell & Howell Company, 1986, s. 281.
- 9 Berkok, op. cit., s. 19.
- 10 Allen, s. 22; Berkok, s. 41.
- 11 Berkok, s. 57-59.
- 12 Ibid, s. 62.
- 13 Şota Dzidziguri, *Sitgvis Tskhovreba*, Tbilisi, Merani, 1988, passim.
- 14 Berkok, s. 67-68.
- 15 Ibid, s. 77-78.
- 16 Ibid, s. 79.
- 17 Ibid, s. 84-85.
- 18 Ibid, s. 80.
- 19 *Gelişim-Hachette Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, çev. Tahsin YÜCEL, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1986, s. 42.
- 20 Feridun Ababay, *Çıldır Tarihi*, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1987, s. 17.
- 21 Oktay Belli, "Urartular", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul, Görsel Yayınlar, 1982, C. I, s. 196.
- 22 Shota Dzidziguri, *The Georgian Language*, Tbilisi University Press, 1969, s. 26.
- 23 Charles Burney & David M. Lang, *The Peoples of the Hills - Ancient Ararat and Caucasus*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1971, passim.
- 24 Berkok, op. cit., s. 90-103.
- 25 O. R. Gurney, "Hittians in Anatolia", *The Cambridge Ancient History*, C. II/1, 3. Baskı, Cambridge University Press, 1971, s. 230-231; Ali M. Dinçel, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, op. cit., C. I, s. 26.
- 26 Allen, *A History of the Georgian People*, op. cit., s. 21-32.
- 27 Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. I, Ankara, T.T.K., 1946, s. 7-12.
- 28 *Gelişim-Hachette Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, op. cit., s. 57.
- 29 Berkok, op. cit., s. 109-110.
- 30 Erdogan Merçil, Taner Tarhan ve Zerrin Günel, *Lise için Tarih I*, İstanbul, As Matbaacılık, 1990, s. 78.
- 31 Berkok, s. 106-109.
- 32 A. H. Sayce & D. Litt, "Urartians", *The Cambridge Ancient History*, op. cit., C. III, s. 172.
- 33 *Gelişim-Hachette Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, op. cit., C. I, s. 138.
- 34 *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, M.E.B. Basımevi, 1950, Gürcüstan maddesi.

Adres Değişikliği

Dergimiz *çveneburi*'nin yazışma adresi, fax numarası ve hesap numaraları değişmiştir.

Musevi Gürcüler

Ender SAVCIN

Gürcüler, Rusların dediği gibi ulusal olduğu kadar dinsel olarak da çok parçalanmışlardır. Ortodoks, Katolik, Müslüman Gürcüler olduğu gibi Musevi Gürcüler de vardır. Gürcü Museviler kuşkuya yer bırakmayacak biçimde semitist kökenden geliyorlar, bunlar Asur ya da Babil sürgününden eski Kolhis yönüne sapan herhangi bir kolun insanlarıdır.

Asurlular MÖ 721'de Filistin'e hücum ederek İsrail Devleti'ne son verdiler. Filistin halkının büyük bir kısmını kılıçtan geçirdiler. Babil Kralı Nabu Kodonosor İbranilerin geride kalanlarını zincire vurarak Babil'e sürdü (MÖ 587). Bu olaydan sonra dünyanın çeşitli ülkelerine dağılan İbraniler Kolhis'e (Gürcüstan) de geldiler. Gürcü halkıyla kaynaşmış, aradan yüzlerce yıl geçmesine rağmen kültürünü, örf ve âdetlerini günümüze değin taşımışlardır. Gürcüce konuşurlar, kendilerini Kartveli İbraeli veya İbraeli Kartveli olarak tanırlar ve gurur duyarlar. Günümüzde bir kısmı bugünkü İsrail'e göç etmiştir. İsrail'de koloniler kurmuşlardır. Kendi dillerinde (Gürcüce) eğitim veren öğrenim kurumları, gazeteleri ve kitapları mevcuttur. Gürcüstan'daki adları Gürcü adlarından farklı değildir. Yakubaşvili bir Gürcü soyadıdır. Gürcü Musevilerin Kutaisi bölgesinde nüfusu 20.000-

Tbilisi'de bir Musevi Gürcü ailesi.

25.000 civarındadır. Başkent Tbilisi'de ise 35.000-40.000 civarındadır, ayrıca Tziteligora, Çiaturi, Muhrani, Ahaltsihe ve Suhuna bölgelerindeki yerleşim yerlerinde yaklaşık 300 aile yaşamaktadır. Kutaisi ve Tbilisi'de ibadethaneleri (sinagog) mevcuttur. Aralarında aristokratlar ve işçiler vardır. Büyük çoğunluk küçük el sanatlarıyla uğraşmakta, terzilik, ayakkabıcılık ya da deriden mamul başka şeyler üretmekte, küçük çapta tüccarlık, komisyonculuk, hayvan ve şarap acentalığı gibi işler de yapmaktadırlar.

Kaynak: a) Meydan Larousse, Cilt 9, s. 356.

b) Yahudiliğin Çöküşü - Otto Heller, Inter Yayınları.

AHMET ÖZKAN (Melaşvili)

◆ TÜRKÇE GÜRCÜCE ÇERKİZÇE

◆ SİR AĞIT SARIKI TAKTİM VE DRAKALAR

HAYRIYE'LI YAŞLULAR KOROSU

"Tatiklardan Ezgiiler"

GÜRCÜSTAN HALK MÜZİĞİ

-3-

KAFDAĞINDAN EZGİLER

GÜLCÜCE LAZGA ABHAZCA ÇERKİZÇE

Gürcüstan'ın Kalbi Tiflis

Yeniden Başlıyor(*)

Nedim GÜRSEL

Marco Polo Otelindeki odanın balkonundan görülen manzara çok çarpıcı. Orta Asya yolculuğuna buradan başlayıp Çin'e dek giden Venedikli tacirin adına yakışır bir otel doğrusu. Avusturyalılar yapmış; Gürcülerle ortak işletiyorlar.

Eski sosyalist ülkelerde görmeye alıştığım otellerden çok farklı, Batılı anlamda lüks bir otel. Kenti çepeçevre saran tepelerden birinin en dik yamacına kurulmuş. Aşağıda kıvrıla büküle akan Kura Nehri, karşıda çok eski, çok güzel bir Ortaçağ kalesinin yıkıntıları var. Nehir kayalıkların içinden akıyor; Narikala ise ulaşılmaz bir yerde sanki, kurulduğundan bu yana nice savaşlar, salgın hastalıklar, yangınlar, yıkımlar görmüş, acılar yaşamış Tiflis'in en eski tanığı.

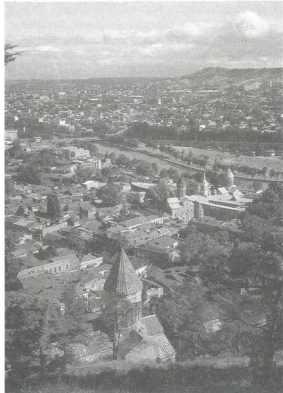
Evlerin yüksek tavanlı ferah sofalarında, bizim eski Türk evlerindeki gibi sedirlerin, ahşap bir merdivenle inilen kilerlerin, iç avlularında dut ve nar ağaçlarının olduğunu tahmin edebiliyorum. Eski evlerin, sol yakasına doğru set set indiği irmağın ötesindeki tepedeyse, kayalık arazinin tam ortasında yer alan beton platformda ilginç bir yapı göze çarpıyor: Metehi Kilisesi.

Elimdeki Sovyet döneminden kalma rehberin, bu kilisenin konser ve tiyatro salonu olarak kullanıldığını yazmasına inanmıyorum tabii. Kentin bu en eski tapınağının yeniden ibadete açıldığını, tam karşısında dikilen Tiflis'in kurucusu Kral Vahtang Gorgasali'nin at üzerindeki tunç heykeliyle bir bütün oluşturduğunu, çevredeki Lenin heykellerininse çoktan kaldırıldığını biliyorum. Metehi'ye benzer bu güzelim yapıların yalnızca Gürcüstan'da değil, Hıristiyanlığın Avrupa'dan çok önce yayıldığı tüm Kafkasya'da, özellikle Ermenistan'da da bulunduğunu belirtmek gerek.

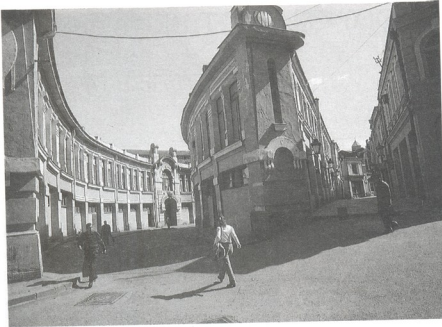
Bu ülke doğal güzellik bakımından eşsizdir belki, ama Tiflis'in bugün de eskisi kadar ilginç

bir kent olduğu söylenemez. Bunda elli yıllık sosyalist yönetimin de payı var sanıyorum. Kentin modern mahallelerine, toplu konutların dikildiği yeşil tepelere verilen önem, ne yazık ki eski kentten esirgenmiş.

Parke taşlı dar sokaklar boyunca yürüyüp yeni kente geliyorum. Özgürlük Alanı ve iki yanında güzel ama bakımsız evlerin sıralandığı ünlü Rustaveli Caddesi... Bu cadde üzerindeki kahvelere bir göz atmak bile komşu ülke Gürcüstan'da Türk ekonomisinin varlığını görmeye yeterli. Her yerde Efes birası içiliyor, Türk kuruyemişleriyle çikolataları satılıyor. Ve resmi bir dairenin vitrininde Şevardnadze'yle Demirel'in fotoğrafları baş köşede. Rustaveli Cade-

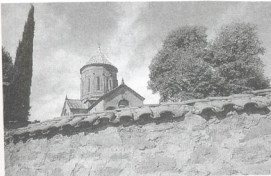
Eski kent, Kura Nehri ve üzerinden geçen Barataşvili Köprüsü. Tiflis, bugün 1.250.000 nüfuslu bir kent.

Eski Tiflis'in göz oğşayan binaları ve sessiz sokakları.

si'nde, ülkenin kültüre verdiği önemi simgeleyen tiyatro ve opera binalarıyla heykeller de var. Ulusal Meclis'in önündeki İlia Çavçavadze'yle, Akaki Tzereteli'nin heykelleri örneğin. Her iki yazar da kendilerinden emin, romantik bir edayla duruyorlar tunç redingotlarının içinde. Ülkelerinin Ruslaşmasına karşı direnmiş, Gürcü dilinin de bir edebiyat ve kültür dili olabilmesi için savaşım vermişler 19. yüzyılın sonlarında. Her ikisi de bu davranışlarını yaşamıyla ödemişler, Tzereteli, Tiflis'te bir kaleye hapsedilmiş ölmeden önce, Çavçavadze'ye yazlık evine giderken yolda vurulmuş.

Rustaveli Caddesi yeni kenti ikiye bölmüyor yalnızca, Özgürlük Alanı'ndan Şota Rustave-

Mtsheta, Tiflis'in antik dönemde kurulduğu yer. Gürcülerin çok kutsal kabul ettiği kuleler ve kalelerle süslü.

li'nin heykelinin bulunduğu küçük parka doğru yüründüğünde Gürcüstan tarihinin belli başlı dönemlerinden, daha doğrusu bu dönemlerin simgeleşmiş kahramanlarının önünden geçiyor sizi. Lenin'in heykeli Özgürlük Alanı'nda, belediye binasının karşısındaki yerinden kaldırılmış gerçi, ama solda Tzereteli'yle Çavçavadze'nin, biraz ileride sağdaysa ünlü besteci Za-

karia Paliaşvili'nin heykelleri var. Ve caddenin bitiminde, ağızlarından su akan aslan başlarının üzerindeki mermer basamaklardan yükselen kaide Gürcülerin ulusal destanı *Kaplan Postundaki Cengaver*'in yazarı Şota Rustaveli'nin heykeli. 13. yüzyılda yaşayıp Kraliçe Tamara'yı mutsuz bir aşkla sevdiğinden ve Kudüste öldüğünden başka hakkında hiçbir şey bilinmeyen bu şair, Gürcülerin ulusal kahramanı sayılıyor. Nereye gittiysem, kiminle konuşuysam hep Rustaveli çıktı karşıma. UNESCO toplantısı çerçevesinde düzenlenen kitap sergisinde bu destanın başka dillerde çevirileri de vardı. İlk fırsatta okumak üzere Fransızcasını satın aldım sergiden, Azericesine de şöyle bir göz attım. *Kaplan Postuna Girmiş Cengaver* bir Ortaçağ mesnevisi değildi yalnızca, iyiyle kötünün, geceyle gündüzün, ışıklı karanlığın savaşımını anlatan, günümüz insanına çağların ötesinden seslenen evrensel bir yapıtı. "Hoşgörü İçin Davanışma ve Kültürler Arasında Diyalog" toplantısına katılanlar adına Şota Rustaveli'nin heykeline bir kırmızı gül bırakırken, Nazım Hikmet'in dizeleri geldi aklıma: "Şehirler, gülüm, caddelerle değil / anıtını diktiği şairleriyle büyük olur". Tiflis büyük şehir öyleyse.

(* Aralık 1996 tarihli *Atlas Dergisi*'nden kısaltılarak alınmıştır.

Tamaz ve Otar Çiladze Türkiye’de

Mustafa YAKUT (Guram HİMŞİAŞVİLİ)

29 Ekim 1996, sabah telefon eden Tzate Batsaşia idi. Adapazarı’nda olduklarını, İstanbul’a araba ile ilk kez geldiğini, adresi ya da oteli yalnız başına bulmasının mümkün olmadığını söylüyor ve yardım istiyordu. Ben yardıma hazırdım. Kaç gündür yollarda idi gözlerimiz. Gürcüstan’dan ünlü konuklarımız geliyordu. Tzate’nin arabasındaki konuklar, çağdaş Gürcü edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Tamaz ve Otar Çiladze Kardeşler idi.

Çiladzeler’e refakat eden Türkolog dostumuz Sayın Prof. Lia Çlaidze bakın ne diyor onlar için:

“50’li yılların sonunda Gürcü edebiyatına giren ve ünü Gürcüstan sınırlarını aşan yazarlar arasında Çiladze Kardeşler’in seçkin bir yeri vardır. Gürcü okurlar onları öylesine benimsemişlerdir ki, şiir severler arasında Tamaz Çiladze’nin ‘Kintsivsi’ şiirini ezbere bilmeyen ve masasında Otar Çiladze’nin şiir kitabını bulundurmayan yok gibidir.

Tamaz ve Otar Çiladze’nin eserleri birbirinden çok farklıdır ama edebiyatta izledikleri yol aynıdır; ikisi de şiirle başlayıp hemen hemen aynı yaşlarda roman yazmaya başladılar. Her ikisinin oyunları, yurticinde ve yurtdışında ha-

Otar ve Tamaz Çiladze, Hayatı Asilyazıcı ile birlikte.

şarı ile sahnelenmektedir. Her ikisinin eserleri birçok yabancı dile çevrilmiştir ve her ikisi de Gürcüstan’da en büyük edebiyat ödülü olan ‘Rustaveli Ödülü’ sahibidirler.”

Benden yardım bekleyen Tzate’ye, İzmit’teki Asya Otel’ini tarif ettim ve 12.00’de orada buluşabileceğimizi söyledim. İzmit’te buluşup İstanbul’a gelmemiz ve otele yerleşmemiz fazla zaman almazdı. Yemekten sonra dört günlük İstanbul ve daha sonraki İzmit ve Bursa programlarının yapılmasına sıra gelmişti ve başlangıçta her şey iyi gidiyordu. Ancak Otar Çiladze’nin rahatsızlanması bütün programları alt üst etti. Otar Çiladze’nin kronik bronşiti vardı ve kendisini, programların çoğuna katılmayacak kadar, hatta bazen odasından dışarıya çıkamayacak kadar sıkıştırıyordu. Bu koşullar altında ve sınırlı süre içerisinde, geziler, ziyaretler, İstanbullu Gürcülerle tanışmalar, yemek ve sohbetlerin yanı sıra iki önemli toplantı gerçekleştirildi. Birincisi, 30 Ekim Çarşamba

Taksim TOBAV Lokal’indeki basın toplantısından bir görünüm.

Otar Çiladze, Lia Çiladze, Tamaz Çiladze ve Mustafa Yakut.

aksamı Türkiye Yazarlar Sendikası'nda yapıldı. TYS Genel Başkanı Atal Behramoğlu ve diğer yönetici ve yazarların (Emin Karaca, Necati Mert, Tansu Bele, Nevra Bucak, Hasan Öztörak, Adnan Özer, Feyza Hepçilingirler), bulunduğu toplantı, iki komşu ülke edebiyatçılarının tanışmasının ötesinde, kültürel işbirliği ve ortak çalışmalar için bir zemin oluşturdu. Söyleşi

birçok somut öneriyi içerdi. Türk-Gürcü edebiyatları arasındaki ilişki ve eserlerin karşılıklı olarak çevrilmesi gündeme geldi. İki dilde şiirler okundu ve toplantı sıcak bir ortamda sona erdi.

İkinci toplantı, 1 Kasım Cuma günü Taksim-TOBAV Lokali'nde, Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı tarafından düzenlenen basın toplantısı idi. Bu toplantı da sıcak ve canlı bir atmosferde gerçekleşti. Vakıf

yöneticilerinden Hayati Asilyazıcı'nın yaptığı açış konuşması ve özellikle Gürcü sanatı ve tiyatrosu hakkında söyledikleri konuk yazarların çok ilgisini çekti. Katılanlar arasında Macahel Dergisi, Boyut Yayınları, Ceylan Yayınları, Çeneburi Dergisi, TOBAV Vakfı ve E. Şevardnadze Vakfı temsilcileri vardı.

Çiladzeler İstanbul'da toplantılar ve söyleşi-

TAMAZ ÇİLADZE

Edebiyatı çok seven iktisatçı İvane ile ev kadını Tamari'nin çocuğu olarak 1931'de doğdu. Çocukluğu Batum'da geçti. Kardeşi Otar Çiladze de ünlü bir şair ve yazar. Tbilisi Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde öğrenim gördüğü yıllarda şiir yazmaya başladı. İlk şiir kitabı *Şiirler (Leksebi)* 1956'da yayımlandı. 1958'de, aynı üniversitede Yakın Çağ Gürcü Edebiyatı asistanı oldu.

1961'den başlayarak şiirin yanı sıra öykü, roman ve oyunlar da yazdı. İlk oyunu 1965'te ünlü Rustaveli Topluluğu tarafından oynandı. Sonraki yıllarda da birçok oyun yazdı; bu oyunlar Gürcüstan'ın değişik tiyatro topluluklarına sahnelendi. Gürcü edebiyatı ve sanatı üzerine deneme yazılan da yazdı.

1966'da Borjomi'de, 1971'de Finlandiya'da Lahti'de, 1974'te Belgrad'da Uluslararası Yazarlar Sempozyumu'na katıldı. 1994'te Bonn Tiyatro Bienali'nde yer aldı.

1992'de Şota Rustaveli Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

1995 yılında Cennet Üçlüsü (*Samoitbis Kuarteti*) adlı eseri Almanya Köln Radyosu'nda "Arkası Yarn" tiyatro eseri olarak yayımlandı.

Tamaz Çiladze'nin adı, İngiliz, Gürcü, Sovyet ve Belçika ansiklopedilerindeki "Kim Kimdir?" köşesine konu edildi. Eserleri birçok yabancı dile çevrilip yayımlandı (Almanca, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Ermenice, Lehçe, Macarca, Bulgarca, Ukraynaca, Çekçe, Slovakça, Sırpça, Estonya...)

Önemli Romanları: Ögüle (*Şuadže*), Poni Faytonuyla Gezinti (*Gaseirneba Ponis Etit*), Yıldızlarda Kim Yaşiyor (*Vin Tshovrobs Varslaxebze*), Bak Kış da Bitti (*Aba Miltzura Zamtari*), Beyaz Duman (*Tetri Kvali*) ve Havuz'dur (*Auzi*).

Öykülerinden Bazıları: Turna (Tsero), Cuma (Paraskevi), Poseydon Sarayı (Poseidonis Sasahle), Kiraçılar'dır (Mdgmorebi).

OTAR ÇILADZE

1933'te Signaği kentinde doğdu. Babası İvane iktisatçı, annesi Tamari ise ev kadını idi. Ağabeyi Tamaz Çiladze de ünlü bir şair ve yazar. Çocukluğu 1944'e değin Batum'da geçti. 1946'dan bu yana Tbilisi'de yaşıyor.

1956'da Tbilisi Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni bitirdi. Gazetecilik öğrenimi gördü.

Otar Çiladze'nin iki çocuğu ve üç torunu var.

Otar Çiladze, ünlü bir şair olduğu gibi, roman yazarı olarak da tanınır.

Onun romanları yaşama arzusu ve gelecek umuduyla doludur. Gürcüstan'da en çok okunan kitaplar arasında yer alan bu yapıtlarında, kesintisiz bir biçimde, yaşamın ve sonsuzluğun ritmi duyulur; şimdiki zaman sonsuz bir hareket halindedir. Ona göre tarih, insan yaşamının sonsuzluğunun evrensel bir biçimidir. Otar Çiladze'nin romanlarındaki geleceğe duyulan inancın temel dayanağı, işte bu noktada yatmaktadır. İnsan, yaşamın gerekli koşullarını sağlamak ve onu sürdürmek için vardır. Yaşam biçiminin sonsuz çeşitliliği, neden ile sonucun, geçmiş ile geleceğin iç içeliği Otar Çiladze'nin yapıtlarında çok anlamlılık ve sonsuz bir zaman içinde verilir. Bilinçli olarak ya da ayrılmada olmadan bu sürece katılan herkes, yaşamın "Demir Tiyatrosu"ndan geçer.

Otar Çiladze'nin ilk şiir antolojisi *Trenler ve Yolcular (Matarabelni da Mgzavrebi)* 1959'da yayımlandı. Ardından 1963'te *Toprak Tabletler (Tbis Pirpitebi)*, 1965'te *Demirden Döşek (Rkinis Satzoli)*, 1967'de *Işık Yılı (Sinatlis Tzelitzadi)*, 1974'te *Yüreğin İkinci Yanı (Gulis Meore Mbare)*, 1983'te *Yaşamı Unutma (Gabsovdes Sitsotsble)* adlı yapıtları yayımlandı.

1972'de *Yolda Bir Adam Gidiyordu (Gzaze Erti Katsi Mididoda)* adlı ilk romanı basıldı. Diğer romanlarından *Beni Bulan Herkes (Kvelman Çemman Mповelman)* 1976'da, *Mart Horozu (Martis Mamali)* 1987'de, *Demir Tiyatro (Rkinis Teatri)* ise 1976'da yayımlandı.

Yapıtları İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Macarca, Çekçe, Bulgarca, Ermenice, Azerice ve Lehçe dahil birçok dile çevrilmiştir.

Otar Çiladze'nin "*Labirenti*" adlı tiyatro eseri 1993 yılında Tbilisi Ahmeteli Tiyatrosu tarafından sahnelendi. Pek beğenilen bu yapıt devlet ödülü ile ödüllendirildi.

Otar Çiladze 1997 Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildi.

lerle dolu yoğun dört gün geçirdiler. Prof. Lia Hanım her an onlarla birlikte idi: Zaten sırf onlarla birlikte olmak için gelmişti Tbilisi'den. İlk defa geldikleri ve dilini bilmedikleri Türkiye'de yabancılar çekmesinler, zorluk çekmesinler diye çocuklar gibi üzerlerine titriyordu âdetâ. "Bunlar Gürcüstan'ın en önemli değerleri, Gür-

cüstan için çok şey ifade ediyorlar," diyordu. Ama uğraştığına değdi Lia Hanım'ın. Çiladze'lerin İstanbul, İzmit ve Bursa gezisi her şeye karşın -hastalığa karşın özellikle!- çok güzel geçti. Ve Çiladzeler çok hoşnutlardı Türkiye'den. Teşekkürler Lia Hanım bu çok güzel ve yararlı gezi için!

შენსებალი

გამორნდა მიწა, ჩემი და სველი,
 ფოთოლზე ფოთლის დაცურდა ლანდი
 და გამახსენდა, რომ შთელი წელი
 აღარც ისმობდი და აღარც ჩანდი.
 ხოლო ის წელი, ის ერთი წელი,
 რომელიც უკვე უკუნეთს ერთვის,
 ჩემთვის გავიდა ძალიან ნელა
 და დემურთბა იცის, რა იყო შენთვის.

'IŞIK YILI' adlı
 şiir kitabından
 çeviren:
 Osman Nuri
 MERCAN

ÖNSÖZ

Toprak göründü sessiz ve ıslak
 Yaprağa yaprağın gölgesi düştü
 Ve bütün bir yılı hatırladım
 Ne duyuluyordun ne görülüyordun
 Ama o yıl işte o bir yıl
 Ki o artık karanlığa kaldı
 Benim için o çok ağır geçti
 Ve kim bilir seninki nasıldı.

OTAR ÇILADZE

Gürcüstan'da Yazarlara Sevgi*

Mehcure KARAÖREN

“Biliyor musunuz? Gürcüstan'da on yazardan dokuzu bilin ki şairdir,” diyor Profesör Otar Giginеişvili.

Burası Gürcüstan Yazarlar Birliği. Başkanı bir şair. Sayın Muhran Maçavariani, sevilen şairlerinden biri. Kendine güvenli, saygın, dinamik bir insan. Birliğin üyelerinden şair Huta Verulava ve Enver Niceradze de söyleşimize katıldılar. Bunlar günümüz Gürcü şiirinde sözü edilen şairler. Çok seviliyor ve okunuyorlar. Söyleşimimizde bizim şiirimizi, şairlerimizi, hangilerinin daha çok sevilip okunduğunu sordular. Ne yazık ki Yazarlar Birliği'nde o gün başka bir yazar ya da şair tanıma olanığımız olmadı. Gürcü yazar Nodar Dumbadze'nin *Güneşi Görüyorum* adlı romanının çevirmeni olmam, onları çok ilgilendirdi. Yazarın yapıtları, yazınsal kişiliği üzerine uzun uzun konuşuldu. Her Gürcü aydınının yazına ilgisi ve bu alandaki bilgisi bizleri şaşırttı. En küçük ayrıntısına değin yazarın yapıtlarını ne büyük dikkatle okuduklarına tanık olduk. Pek çok Gürcü şair ve yazarını da aynı sevgi dolu sözlerle tanıtıldı. Başkan Muhran, dileğimiz üzerine, kendisinin bir şiirini okudu. Gürcüce bilmediğimiz halde kulağa hoş gelen tınısıyla çok beğendik. Sayın Prof. Giginеişvili bize çevirdi. Gerçekten doğa ve yaşam üzerine yazılmış bu şiiri çok anlamlıydı. Onların en büyük ve en tanınmış roman yazarı olduğu için Nodar Dumbadze'yi tüm yazarlar da seviyorlar. Yazarlar Birliği'ndeyken şair Muhran, sekreterinden Nodar'ın eşi Nanuli Dumbadze'ye telefon ettirip ziyaret edeceğimizi haber verdi. Birlikte daha birçok konuda konuşuldu. Türkiye'yi görme, çok yakın komşu olmanın verdiği özelliklerden yararlanma isteklerini dile getirdiler. Biz de onları yakından tanımının verdiği mutluluğu anlattığımız. Bana bu romanı nereden bulup çevirdiğimi, hangi dilde olduğunu sordular. Bizim yayıncılarımızdan, E Yayınları'nın kurucusu rahmetli Cengiz Tuncer dostumuza Nodar Dumbadze'nin kendisinin verdiğini, romanın Almanca çevirisi-

ni, Cengiz'in de bana çevirmem için verdiğini anlattım. Bize gerçek bir konukseverlik gösterdiler. Çok iyi dileklerle birbirimizden ayrıldık. Bunu hiç unutmayacağız.

Profesör Otar Giginеişvili ve çevirmenimiz Bay Tzate, bu ziyaretlerimizde hep yanımızda oldular, onlara sonsuz şükran borçluyuz. Sayın Otar, Tbilisi'nin hemen her şeyi. Bilimler Akademisi'nin müdür yardımcısı. Doğu Dilleri ve Tarihi Enstitüsü'nün müdürü, Türk Dili ve Tarihi Bölümü'nün başkanı.

Sayın Giginеişvili'yi üniversite profesörleri olsun, öğrenciler olsun, sıradan insanlar olsun sayıyor ve seviyorlar.

Yazarlar Birliği'nden edilen telefondan sonra, yazarın eşi Sayın Nanuli Dumbadze'nin evine gittik. Bayan Nanuli, bir tarihteki. Bizi kırk yıllık dost gibi karşıladı. Devlet, yazarın ölümünden sonra Vake Mahallesi'ndeki evini müze haline getirmiş, yönetimini de karısı Bayan Nanuli'ye vermiş. Büyük bir daire. Yazarın seksen dile çevrilmiş yapıtları, aldığı ödüller, yaşamı boyunca biriktirilen fotoğraflar, topladığı bir yığın anımlıklar, “Nodar Dumbadze” adı verilen Sovyet tankerinin piriçten yapılmış maketi, çalışma odasında bir çalışma masası, daktilosu, kalemleri, duvarda tanınmış ressamın armağan ettiği tabloları, kendi yaptığı resimler burada sergileniyor. Kitaplıkta kendi yapıtları, her dildeki çeviriler (ki E Yayınları'ndan çıkan *Güneşi Görüyorum* baskısı, bunu ona Cengiz Tuncer göndermişti, Can Yayınları'nın son baskısını da ben verdim, çok mutlu oldu Bayan Nanuli) ve pek çok şairin ve roman yazarının yapıtları.

Nanuli Dumbadze, bize bir çay sofrası hazırlamıştı. Küçük kızı Ketino da oradaydı, Ketino'nun küçük oğlu ateşli yattığı halde orada bulunması ayrı bir incelikti bizim için, şükran duyduk. Masada pastalar, çörekler, meyveler vardı. Çay süresince Ketino bize babasıyla ilgili bazı bantları videoda gösterebileceğini söyledi. Bir yığın banttan cenaze törenini seçti ve is-

teyip istemediğimizi sordu. Videoya koydu. Bu filmi görünce Nodar Dumbadze'nin ne büyük, ilginç ve sevilen bir yazar olduğuna bir daha tanıklık olduk. Yazarlar Birliği önünden başlayan cenaze töreni yüz binlerce insanın katılmasıyla Lenin Meydanı, Rustaveli Caddesi boyunca izleniyordu. Büyük küçük, kadın erkek, genç ihtiyaç binlerce insan hıçkırıklar içinde onu sonsuzluğa uğurluyorlardı. Bu olağanüstü bir törendi. Ölenin bir yazar değil de ülkesinin kralı olduğunu sanabiliriz. Çay boyunca Bayan Nanuli ve kızı Ketino olayı yeniden yaşadıkları için üzgündüler. Bu bizleri de üzdü. Bizim yüzümüzden yeniden acınızı deştik, özür dileriz deyince de "Üzülmeysin, biz hep böyleyiz. Bütün filmleri izlerken duyulanıyoruz," dedi Bayan Nanuli. Sonra yazarın sevdiği şaraplardan ikram etmek için çıkardılar. İçlerinde çok değişik türde şaraplar vardı. Örneğin hiç bilmediğimiz bal şarabı ve adını Nodar Dumbadze'nin koyduğu "Dev Kanı" en ilginçiydi.

Uzun uzun bize eşini anlattı Bayan Dumbadze. İki kızları var. Biri Manana, öteki Ketino. Manana'nın bir oğlu var, adı Nodar, Ketino'nun iki oğlu var, birinin adı Nodar. Babalarını çok seviyorlar. Çok erken yitirdikleri için de kendilerini şanssız sayıyorlar. Bayan Nanuli, eşinin kitaplarıyla avunuyor. Bütün gününü bu müzede ve buraya çok yakın olan, yazarın ölümünden önce yapımını başlattığı "Güneşli" Parkı'ndaki mezarını ziyaret ederek geçiriyor. Benden özellikle *Tetri Bayrağebi* yani "Beyaz Bayraklar" adlı romanını çevirmemi istedi. Al-mancaya çevrilmiş. Çalışacağıma söz verdim.

Halkın "Nodar Dumbadze" Parkı dedikleri Güneşli Parkı'ndaki, yazarın mezarını ziyarete gittik başka bir gün. Parkın hemen girişinde yemyeşil çimenler, çiçekler ve ağaçlar arasında sevimli bir yer. Park çok engebeli bir arazi üzerinde olduğundan pek çok güzellikleri sergilemişler. Girişe yazarın bir yontusunu koymuşlar. Çeşitli oyun yerleri, açık hava sinemaları, tüneller, teleferikler yapmışlar. Parka bakan bir apartmanın duvarına, yazarın "Güneş her zaman olsun" sözünü yazmışlar. Mezanna yakın bir köşeye onun *Ninem, İliko, İllarion ve Ben* romanının kahramanlarının, yontucu Merab Berdzenişvili'nin yaptığı yontusu duruyor. Bu park üniversiteye çok yakın olduğundan günün her saatinde öğrencilerle dolup boşalıyor.

Nodar Dumbadze, güneşe tutkun bir yazar. Yapıtlarının hemen hepsinde güneşi çizer. Hatta romanlarının üç tanesinin adı güneşle ilgili. *Güneşi Görüyorum, Güneşli Gece, Güneş*. Bunlar sadece adında güneş olanlar. Bir de her romanında güneşi anlatır, günün her saatinde onun konumunu çizer, zengin bir anlatımla insana güneşi sevdirebilir.

Bayan Nanuli, eşinin tüm özelliklerini de anlattı bize. Çalışmayı çok sevdiğini, kafasında oluşturduğu konuları uzun süre taşıyıp sonra birden bire yazdığını, hatta yirmi yıldan beri düşündüğü bir romanını bir türlü yazamamış, enfarktüs krizinden sonra hastanede yatarken "Ah bana yirmi günlük bir süre izin verseler de şu romanımı yazsam," diye yakındığını anlattı üzülerek. Romanlarının tümünde kendi öz yaşamını dile getirmiş. Örneğin, Tbilisi Üniversitesi'nde Türkçe okutmanı olan Bayan Gulizar Çevidze'nin dilimize çevirdiği *Ninem, İliko, İllarion ve Ben* adlı romanında, henüz basılmamış Ali Altun'un çevirdiği *Sonsuzluk Yasası*'nda ve benim çevirdiğim *Güneşi Görüyorum*'da hep kendi öz yaşamından kesitler vardır.

Birçok arkadaşımı da tanıdık. Hepsi hümanist ve insan sevgisiyle dolu bir yazar olduğunu dile getirdiler. Çok şakacı, çok hoşsohbet ve güvenilir bir arkadaş...

Zaten bütün Gürcülerin yapılarında bu sevecenlik var. Birbirlerine daima sevgiyle yaklaşıyorlar. Onların geleneklerinde, insanı duygulandıracak ölçüde, kadına çok önem vermeleri yer etmiş. Anne, kız kardeş ve kadın sözcükleri bile kutsal. Birbirlerine çok güzel ve anlamlı dileklerde bulunuyorlar. Örneğin, bizim hoşça kalın karşılığı "Barış içinde kal". Bunun gibi "Sabahın barış içinde olsun", "Günün barış içinde geçsin", "Bulutsuz, açık bir gökyüzü için", "Barış için", hemen hemen en çok kullandıkları sözcükler. İsa'dan önce, Gürcü tanrısı "Ay"mış. Onlara göre "Güneş" kadın, "Ay" erkek olarak tanımlanıyor. Önde gelen kadın, sonra erkek.

Yazmanın başında da belirttiğim gibi Gürcülerde büyük bir yazın sevgisi ve ekine karşı derin bir ilgi var. Yazarlarını, şairlerini gerçekten seviyor, sayıyorlar. Bilerek, okuyarak, tanıyarak seviyorlar.

(* Ocak 1990 tarihli Türk Dili Dergisi'nin 16. sayısından alınmıştır.

Gürcüstan Büyükelçiliği'nde Yas Nodar Komahidze

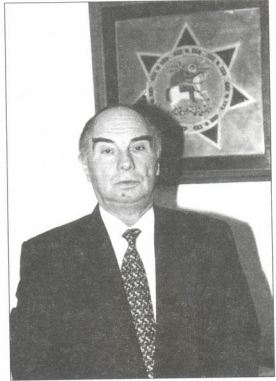
Türkiye Cumhuriyeti'nde Gürcüstan'ın ilk özel ve tam yetkili elçisi, Gürcüstan Ulusal ve Sosyal Akademisi'nin Asil Üyesi-Akademisyen, Türkiye Bilim Akademisi, Tarih Kurumu'nun ilk yabancı muhabir üyesi, Tarih Doktoru, Profesör, Vladimir oğlu Nodar Komahidze, 30 Ocak 1997'de Ankara'da öldü.

Nodar Komahidze 15 Haziran 1931 yılında doğdu. 1953 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi Türkiye Tarihi Bölümü'nü başarıyla bitirdi.

1954-80 yılları arasında Nodar Komahidze yönetici göreviyle, Gürcüstan'ın politika ve partiye ilgili gençlik organizasyonlarında çalışıyordu. 1980-85 yılları arasında "Tsodne" Derneği'nin yönetim kurulu başkanı idi, 1985-89 yılları arasında partinin "Marneuli" Şehir Komitesi'nin başkâtibi idi, 1989-92 yılları arasında Gürcüstan Bakanlar Kurulu'nun uluslararası ilişkiler bölümü yöneticisiydi, 1992-94 yılları arasında Gürcüstan parlamento başkanının baş devlet danışmanı idi. 1994'ten sonra Nodar Komahidze'nin Türkiye Cumhuriyeti'nde "Özel ve Tam Yetkili Gürcüstan Elçisi" gibi onurlu bir görevi vardı. Çeşitli dönemlerde Gürcüstan Yüksek Şurası mebusluğuna da seçilmişti.

Nodar Komahidze, devletle ilgili ve toplumsal işlerin yanı sıra, verimli bilimsel çalışmalarında da bulunuyordu. 1961'den beri Gürcüstan Bilim Akademisi Doğubilimleri Enstitüsü baş bilim adamı, bilim sekreteri, bölüm başkanı görevlerini bir arada yürütüyordu. 1990 yılında Gürcüstan-Türkiye İş İlişkileri Birliği başkanlığına seçildi. 1990 yılında baş redaktörlüğünü de kendisinin yaptığı *Hidi* (Köprü) gazetesini yayımlamaya başladı.

Prof. Nodar Komahidze Türk dilini, bu ülkenin tarihini ve bugününü çok iyi biliyordu. Profesyonel Türkolog olarak Türkiye'nin çağdaş tarihi ve ekonomisi konularını içeren 100'den fazla bilimsel çalışması vardır, bunlar arasında 5 tane de monografi bulunmaktadır.

Bu çalışmaları Gürcüstan ve Rusya'nın dışında Türkiye ve başka ülkelerde de yayımlanmıştır. Nodar Komahidze, Türkiye'de düzenlenen tüm bilim sempozyumlarının değerli katılımcısıydı ve raporlarının konusunu Gürcüstan-Türkiye çağdaş ilişkileri ve perspektifleri oluşturuyordu. Bu konulara ithafen 1994 yılında, Gürcü dilinde Tbilisi'de yayımlanan *Mezobelo Karisao* (Kapı Komşum) adlı kitabını yazdı. Son iki yıldır yapılan çalışmalarla Türkçeye çevrilen, her an yayımlanmasını beklediği bu eserin basımına ömrü yetmedi.

Nodar Komahidze, yıllar boyunca pedagojik çalışmalarda da bulundu. Gürcüstan'ın ilk "Türkiye Yakın Tarihi" problemleri konusunda bilim doktoruydu ve Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde Türkiye Yakın Tarihi ve Ekonomisi konularında dersler veriyordu. Profesyonel bir eksper gibi Gürcüstan ile Türkiye devlet büyükleri ve hükümet delegasyonlarının müzakerelerinde, hükümetler arası ilişkilerin biçimlenmesi ve yönlendirilmesinde aktif olarak görev

yapıyordu. Bu açıdan, Türkiye Cumhuriyeti'nde Gürcüstan'ın ilk özel ve tam yetkili elçisi olduğu, yaşamının son iki yılı özellikle verimliydi. Türkiye ile Gürcüstan'ın eşit, karşılıklı çıkar doğrultusunda ve iyi dostluk çerçevesinde ilerleme kaydetmesi ve gelişmesindeKi payı çok fazladır. Nodar Komahidze'yi Türkiye'de iyi tanıyorlardı. Dünyadaki birçok yönetici ile özel tanışıklığı vardı, Türkiye'nin politik çevresi, hükümet bünyesindekiler ve toplumun çeşitli tabakasındakiler özellikle Gürcü Diasporası ona saygı duyuyordu.

Nodar Komahidze'nin aydınlık hatırası, onu tanıyanların belleğinde sonsuza dek kalacaktır.

Nodar Komahidze'nin cenaze törenine üst düzey bürokratlar, Dış İşleri Bakanlığı yetkilileri, çok sayıda diğer ülke elçilikleri, bazı milletvekilleri, Türkiyeli Gürcüler ve Gürcüstan Elçiliği mensupları katıldılar. 1 Şubat 1997'de Esenboğa Havaalanı'nda gerçekleştirilen askeri bir törenle Tbilisi'den getirilen özel uçak ile ailesiyle birlikte Gürcüstan'a gönderildi. Ailesi ve elçilik görevlilerine başsağlığı diliyoruz.

TAMAZ MAMULAŞVİLİ

Tamaz Mamulaşvili 1947 yılında Tbilisi'de doğdu. Ortaöğrenimini tamamladıktan sonra Tbilisi Teknik Enstitüsü Mühendislik Bölümü'nden mezun oldu. Farklı zamanlarda Tbilisi ve Mtsketa Sanayi Tesisleri'nde mühendislik görevinde bulundu.

Mayıs 1994'te Türkiye'de Gürcüstan Elçiliği'nin açılışından beri Ankara'da bulunmaktaydı. Elçiliğin, bilgisayar sisteminin teknik operatörlüğü görevini üstlendi.

Bir trafik kazası sonunda 7 Ocak 1997'de ağır yaralandı ve 19 Ocak'ta öldü.

Tamaz Mamulaşvili'nin eşi, Gürcüstan Elçiliği Kalem Odası Başkanı Makvala Harebava'nın, bu kazadan sağ kurtulması tesellidir..

Tamaz Mamulaşvili'nin Miho ve Tata adında iki çocuğu var. Ailesi ve elçilik görevlilerine başsağlığı diliyoruz.

GH MİMARLIK A.Ş.

Meşrutiyet Cad. 35/7 Galatasaray-İSTANBUL

Tel: (212) 293 15 93 - (212) 293 15 94

Fax: (212) 245 22 81

İbrahim Yavuz Goradze'nin Ardından

Mustafa YAKUT (Guram HİMŞİAŞVİLİ)

Yıl 1987, Eylül sonları. Tbilisi'de, İveria Otel'i'nin Kura İmağ'ına bakan odasında oturuyoruz. Birden kapı çalıyor ve resepsiyon görevlisi, Batumlu yaşlı birisinin aşağıda beni aramakta olduğunu söylüyor.

Üç haftadır Tbilisi ve çevresindeyiz. Araya Moskova seyahatinin girmesi ve ev sahibimiz rahmetli Otar Gıgineşvili'nin Batum'u en sona bırakması nedeniyle Batum'a gidişimiz epey gecikmişti. Oradaki akrabalarımız ve dostlarımız (Batum'daki ev sahibimiz Pridon Halvaşi ile Suliko Bolkvadze), sık sık telefon ederek ne zaman geleceğimizi soruyorlardı.

Aşağı indiğimde, karşımda 73 yaşında, dinç ve meraklı gözleriyle beni bekleyen İbrahim Yavuz Goradze'yi buldum. Birbirimizi sadece ismen tanıyor ve ilk defa görüyorduk. Hasretle sarıldık. Bir, elindeki fotoğrafıma, bir bana bakarak, "Biyıklarını kesmişsin, yoksa daha kolay tanırdım," diyor. Sonra ekliyor: "Anlaşıldı, senin Batum'a geleceğin yok. O nedenle sizi (7 yaşındaki oğlum Levan'la beni) Batum'a götürmeye geldim," diyor ve dediğini yapıyor; bizi Batum'a götürüyor.

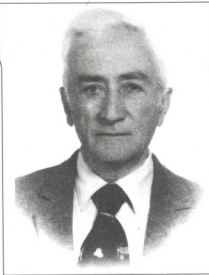
3 Temmuz 1996 günü aramızdan ayrılan İbrahim Goradze, 1914'te Batum'un Çukhneti Köyü'nde doğdu. İlköğrenimini köyde, ortaöğrenimini

Acaristzkali ilçesinde tamamladı. Genç yaşlarda, "Kollektif'te çalışanların muhasebe işlerinde görevlendirildi. 1930'lu yılların sonlarında, babası Ahmet Ağa'nın rejim muhalifi olması nedeniyle aranıyor olması, İbrahim Goradze üzerinde de baskılara neden oldu ve sonunda

1939'da, Türkiye'ye sığınmak zorunda kaldı. Aynı kaderi paylaşan bir grup arkadaşıyla birlikte Artvin'e geçerek orada bir ay kadar kaldı. Oradan gemi ile Samsun'a gönderildiler. Samsun'da 12 gün kaldıktan sonra 5 gün süren bir tren yolculuğuyla Diyarbakır'a götürüldüler. Bir ay kadar Diyarbakır'da kaldılar ve sonunda oradan at ve katırlarla Muş'a götürülerek mecburi iskâna tabi tutuldular. Muş Valiliği kendileriyle ilgileni, onlara toprak verdi ve yerleşmelerini sağladı.

İbrahim Goradze Muş'a yerleştikten sonra 4 çocuğu oldu. Birçok işin yanında esas olarak yaptığı marangozluk mesleğiyle ünlendi.

Aradan yıllar geçtikçe, Goradze'de memleket hasreti başladı ve gün geçtikçe arttı bu hasret. 1966'da Batum'daki akrabalarıyla mektuplaşmaya başladı. O sıralarda Ankara ve İstanbul'a gelen Gürcüstan Devlet Halk Dansları Topluluğu (I. Suhişvili - N. Ramişvili) ile temas kurdu ve ziyaretleri boyunca Ankara ve İstanbul'da

Karşımda 73 yaşında, dinç ve meraklı gözleriyle beni bekleyen İbrahim Yavuz Goradze'yi buldum. Birbirimizi sadece ismen tanıyor ve ilk defa görüyorduk. Hasretle sarıldık.

Ibrahim Goradze Eylül 1987'de, Batum'da Dr. Nuri Ergün ile.

onlarla birlikte oldu. Vize alarak onlarla birlikte Gürcüstan'a gitti ve bir ay kaldı. Ertesi yıl tekrar gitti ve İçişleri Bakanlığı'na başvurarak yeniden Gürcüstan vatandaşlığına kabulünü istedi. İsteği 10 yıl sonra kabul edildi. 1977'de ailece Gürcüstan'a göç etti. Yakın dostum, oğlu Şükrü Y. Goradze iki yıl sonra Türkiye'ye döndü. Ibrahim Goradze, eşi ve diğer üç çocuğu ile birlikte Batum'da kaldı.

Adını ilk kez rahmetli Ahmet Özkan Melaşvili'den duyduğum ve ona çalışmalarında çok yardımcı olan Ibrahim Y. Goradze, yazarlığının yanı sıra, Gürcüceden Türkçeye ve Türkçeden Gürcüceye çeviri çalışmaları yaptı.

Ahmet Özkan Melaşvili'nin teşvik ve yardımıyla Türkçeye çevirdiği kitaplardan; *Sönmeyen Ocak (Yusuף Pağava)* 1977'de, *Büyük Savaşçı (Simon Kvariani)* 1980'de yayımlandı. Miheil Cavaşişvili'den çevirdiği öykülerden oluşan yapıt ise *Şeytanın Taşı* adıyla 1988'de yayımlandı.

Türkçeden Gürcüceye de çeşitli eserler çevirdi ve bunlar Gürcüce olarak basıldı. Bunlar arasında, Orhan Kemal'in *Hanımın Çiftliği*'ni, Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü*'nü ve Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'ini sayabiliriz.

Türklerle Gürcüler arasındaki ilişkilerde ve Batum, Tbilisi, Bursa, İstanbul arasındaki kültürel bağlantılarda seçkin bir yeri olan Ibrahim Goradze'ye buradan sesleniyoruz: "Ibrahim abi, yerinde rahat uyu! Seni hiç unutmayacağız. Kişiliğin ve çabaların bizlere ışık tutacak."

Her zaman doğal

KUVARSİT

İç ve Dış Cephe Kaplaması

Uygundu,
Sağlamdu, Güzeldi...

KULLANILDIĞI ALAN

Dış Cephe

- İnce sıva, brüt beton ve beton panolar

İç Mekân

- İnce sıva, alçı ve beton panolar
- Ahşap ve mamulleri separatörler
- Genelde su emebilen ve alkali olmayan tüm yüzeylerde

NİTELİKLERİ

- Ultraviyole ışınlarından dolayı solmaz
- Ateşe dayanıklıdır
- Su geçirmez
- Yıkabilir
- Nefes alma özelliğine sahiptir
- Her iklim koşulluna fevkalade dayanıklıdır
- Küf oluşturmaz
- Esneklik, sıva alt yüzeyindeki çatlakların yüzeye yayılmasını önler

Küpçüler Mah. Kara Sk. No: 3 Adapazarı

Fabrika Tel: (0264) 273 57 42

İstanbul Tel: (0216) 389 20 13 Fax: (0216) 389 51 56

Masal: Topuzlu

Bir varmış, bir yokmuş. Eskiden; köyün birinde garip bir adam yaşamış. Adına Topuzlu derlermiş. Aslında adamın esas adı başkaymış, ama durmadan ağaç köklerinden topuzlar yontup biriktirdiği için bu adla çağırılmış.

Bizim Topuzlu'nun akça tüylü iki akıllı koyunu varmış. Başka hiçbir şeyciği yokmuş. Topuzlu koyunlarını sabahları kırlara salar, akşam olunca da kendiliklerinden evlerine dönerlermiş.

Günlerden bir gün, koyunlar kırdaki gezerken kurnaz tilki ile karşılaşmışlar. Tilki yaklaşmış somuş:

– Etili koyunlar, tatlı koyunlar, kiminsiniz bakayım?

– Topuzlu'nun.

– Kimmiş o Topuzlu dediğin adam?

– Kim olacak: Sabahtan akşama dek topuz yontuyor, hazırlıyor. Kırdaki bize birileri dokunacak olursa, topuzları kafasında parçalayacak.

– Sizin Topuzlu'nuzdan korkmam ben, demiş kurnaz Tilki. Aslında korkudan yüreği tır tır titremiş. Kuyruğunu kıstığı gibi oradan uzaklaşmış.

Bizim Topuzlu'nun koyunları kırdaki az gitmişler, uz gitmişler derken bir de bakmışlar

ki; karşılarında koskocaman ayı durmuyor mu? Birden korkuya kapılmışlar, ayının iri açılan gözlerinden. Gök gürlütüsünü andıran sesiyle gürlemiş ayı:

– Akça koyunlar, pakça koyunlar, sahibiniz kim sizin? Söyleyin hele bana.
 – Topuzlu, demişler koyunlar titreyerek.
 – Ne biçim adammış o Topuzlu dediğiniz?
 – Ne biçim olsun, basbayağı adam. Sabah-tan akşama değin topuzlar yapıyor. Kırdı bize birileri kötülük edecek olursa onlarla kafalarını patlatacak.
 – Ben öyle topuzları çok gördüm. Korktuğumu sanmayın, demiş ayı, ama aslında korkudan yüreği güm güm atıyormuş. Homurdanarak uzaklaşmış oradan.

Yollarna devam etmişler bizim akça koyunlar. Az gitmişler, uz gitmişler. Bir de bakmışlar ki, bir kayanın tepesinde aç bir kurt kendilerine sırtmıyor mu? Korkmuşlar koyunlar hain bakışlı kurttan. Ama ne yapsınlar. Kurt seslenmiş:

– Hey, ağzıma layık koyunlar baksanıza! Kiminsiniz siz? Söyleyin hele.
 – Topuzlu'nun.
 – Ne biçim Topuzlu'ymuş o?
 – Ne biçim olsun. Sabah-tan akşama dek ağaç yumrularından topuzlar yontuyor. Bize kırdı birileri zarar verecek olursa topuzları onun kafasında parçalayacak.

– Sevsinler topuzlarını onun. Siz o masaları ancak başkalarına yutturabilirsiniz, beni korkutamazsınız, demiş ve ikisini de lüp diye mideye indirivermiş hain kurt.

Akşam olmuş. Bizim Topuzlu akıllı akça koyunlarını beklemeğe koyulmuş. Bekleye bekleye gözleri yolda kalmış. Ama boşuna. Koyunları bir yerlerde görünmüyorlarmış. Sabrı tükenmiş, içine kuşku düşmüş Topuzlu'nun. Hemen omuzuna topuzlardan birini koymuş, kırlara doğru uzanmış gecikmeden. Yolda kurnaz tilki ile karşılaşmış Topuzlu, seslenmiş:

– Hey, kurnaz tilki, benim akça koyunları mı gördün mü?

– Görmedim.

– Aç bakayım ağzını, kan izi var mı göreyim.

Tilki ağzını açmış, dişlerini göstermiş.

– Tamam, demiş Topuzlu, sen yememişsin, anlaşıldı.

Az gitmiş bizim Topuzlu, uz gitmiş. Vara vara yolun kenarında koca ayı ile karşılaşmış. Seslenmiş ayıya:

– Hey, koca ayı! Benim akça koyunları mı gördün mü?

– Görmedim.

– İnanmam. Aç ağzını muayene edeyim. Sen yemişsindir.

Ayı korku ile iki ayağı üzerine dikilip ağzını sonuna kadar açmış, Topuzlu'ya dişlerini muayene ettirmiş. Ayının ağzında da göre-miş Topuzlu, akça koyunlarının bir nişanını. Yürümüş oradan da. Yürümüş, epey bir yol gittikten sonra yolda kurtla karşılaşmış. Kurda da seslenmiş Topuzlu:

– Hey hain kurt. Gel bakayım yanına. Benim akıllı akça koyunları mı gördün mü, demiş.

– Görmedim. Vallahi de görmedim billahi de, diye yanıtlanmış hain kurt.

– İnanmam. Aç ağzını, dişlerini muayene edeceğim.

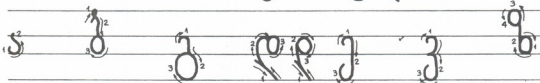
Açmış ağzını hain kurt, korkudan tir tir titreyerek. Topuzlu bakmış ki, kurdun dişleri arasında akça koyunlarının tüyleri takılmamış mı? Çok öfkelenmiş. Basmış topuzu hain kurdun kafasına. Basmış da basmış. Kurt inlemiş, yerlere uzanmış acısından. Topuzlu gecikmeden karnını kamasiyla yarmış hain kurdun, akıllı akça koyunlarını canlı canlı kurtarmış kurdun karnından. Kurt cezasını görmüş, Topuzlu ile akıllı akça koyunları birlikte evlerine dönmüşler.

O günün sonra kimse onlara kötülük düşünmeye cesaret edememiş, mutlu mutlu yaşamışlar...

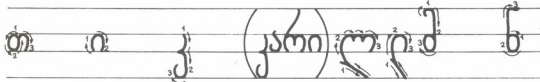
"İyilere un, kötülere kepek,
 Dostlara şölen, düşmanlara kötek..."

Gürücüden Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU

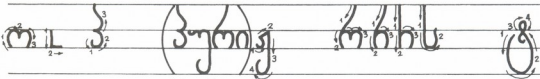
gürcü alfabeti ქართული ანბანი

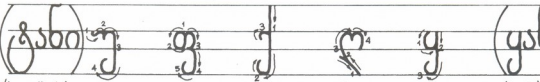
değeri: ①^a an ②^b ban ③^g gan ④^d don ⑤^e en ⑥^v vin ⑦^z zen

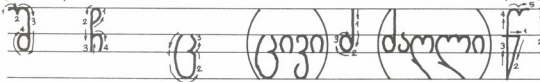
değeri: ⑧^t tan ⑨ⁱ in ⑩^k kan (kari) ⑪^l las ⑫^m man ⑬ⁿ nar

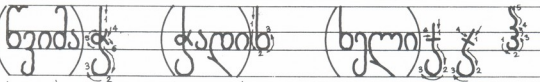
değeri: ⑭^o on ⑮^p par (ekmek) ⑯^j jan (puri) ⑰^r rae ⑱^s san ⑲^t tar

değeri: (boy,gövde) ⑳^u un ㉑^p par ㉒^k kan ㉓^g gan ㉔^k kar (tarla) ㉕^q qana

değeri: ㉖^s shin ㉗^c chin ㉘^{ts} tsan (soğuk) ㉙^{dz} dzil (köpek) ㉚^{tz} tzil (tsivi) (dzağli)

değeri: (yağmur) ㉛^c car (misir ekmeğ) ㉜^h han (el) ㉝^c can ㉞^h hae (tzvima) (çadi)

NOT: yanda yinelenen harfler,kısa yazılıslardır.gürcücede büyük,küçük harf ayrımı yoktur.

Halhuri Simğera / Halk Şarkısı

ხალხური სიმღერა.

მოდი ვნახო ვენახი, რამ შექამა ვენახი:
 მიველ, ვნახე ვენახი, თხამ შექამა ვენახი.

მოდი ვნახო თხაო, რამ შექამა თხაო;
 მიველ, ვნახე თხაო, მგელმა ჭამა თხაო.
 მგელმა თხა, თხამ ვენახი შექამა.

მოდი ვნახო მგელი, რამ შექამა მგელი;
 მიველ, ვნახე მგელი, თოფმა ჭამა მგელი.

თოფმა მგელი, მგელმა თხა,
 თხამ ვენახი შექამა.

მოდი ვნახო თოფი, რამ შექამა თოფი:
 მიველ, ვნახე თოფი, ჟანგმა ჭამა თოფი.

ჟანგმა თოფი, თოფმა მგელი,
 მგელმა თხა, თხამ ვენახი შექამა.

მოდი ვნახო ჟანგი, რამ შექამა ჟანგი:
 მიველ, ვნახე ჟანგი, მიწამ ჭამა ჟანგი.

მიწამ ჟანგი, ჟანგმა თოფი,
 თოფმა მგელი, მგელმა თხა,
 თხამ ვენახი შექამა.

მოდი ვნახო მიწა, რამ შექამა მიწა;
 მიველ, ვნახე მიწა, თაგვმა ჭამა მიწა.

თაგვმა მიწა, მიწამ ჟანგი,
 ჟანგმა თოფი, თოფმა მგელი,
 მგელმა თხა, თხამ ვენახი შექამა.

მოდი ვნახო თაგვი, რამ შექამა თაგვი;
 მიველ, ვნახე თაგვი, კატამ ჭამა თაგვი.

კატამ თაგვი, თაგვმა მიწა,
 მიწამ ჟანგი, ჟანგმა თოფი,
 თოფმა მგელი, მგელმა თხა,
 თხამ ვენახი შექამა.

HABERLER

Kafdağı Üçlüsü

Ekim 1996'da Kafdağı Üçlüsü adlı bir müzik grubu kuruldu. Kafdağı Üçlüsü, Gürcüce ve Laz-Megrelcenin yanı sıra diğer değişik Kafkas halk dillerinden Abhazca, Çeçence, Kabardey-Çerkesce vb. dillerde halk şarkıları söylüyor. Repertuarlarında Azeri, Ermeni ve Anadolu halk müziklerinden de bazı örnekler bulunmaktadır. Ülkemizde bilinmeyen ve bulunmayan ilginç ve özgün Gürcü-Kafkas halk çalgılarını ustaca kullanıyorlar. Kafdağı Üçlüsü'nün yönetmeni İbery Özkan (Melaşvili), diğer iki üyesi Tülin Sarıbay ile Serpil Acar olup; biri Abhaz, diğerleri Gürcü kökenlidir.

Radyoda Kafdağı

Uzun süredir İstanbul'daki, Çevre Radyo'da (105,7 FM) yayını süren, Lazlar ile ilgili programda, Kafdağı Üçlüsü, müzik ve söyleşileri ile yer aldı. 11 Ekim 1996 Cuma gecesi iki saat süren canlı yayında konuk edilen, İbery Özkan'ın (Melaşvili) yönettiği Kafdağı Üçlüsü, Gürcüce ve Megrelcenin yanı sıra değişik Kafkas halklarından şarkılar da seslendirdi. Laz olan sunucuların sorularına karşılık müzik grubu, enstrümanların tanıtımını canlı olarak yaptı, değişik Kafkas halk şarkılarındaki yakınlık ve ilişkileri ele aldı. Söyleşi, canlı telefon bağlantılarıyla da oldukça samimi bir ortamda sürdü.

Gürcü Muhtarlar Toplandı

Bursa, Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği, 19 Ekim 1996 Cumartesi günü, Bursa'nın merkez dahil tüm ilçelerine bağlı Gürcü köylerinin muhtarlarını davetli olduğu bir gün düzenledi. Geceye Gürcü kökenli olan Bursa valisi, bazı Gürcü kökenli bürokratlar ve siyasi partiler il başkanlarının yanı sıra yine

Gürcü kökenli milletvekili Feridun Pehlivan da katıldı. Tanışmaya yönelik düzenlenen toplantıda muhtarların ve köylerin sorunları da dile getirildi. Yemelik yapılan toplantıya, Grup Kafdağı ve derneğin folklor ekibi, Gürcü dansları ve Gürcüce şarkılarıyla renk kattı.

Maçaheli Gecesi

Macabel Dergisi, 8 Kasım 1996'da bir gece düzenledi. İstanbul'da yapılan gecede Gürcüstanlı şarkıcı Vahtang Makalatiya'nın programını tamamlamasından sonra, mimar Halit Zengin (Kortanidze), derginin yayın koordinatörü Hayrettin Gülbin, iş adamı Nihat Gökyiğit, TEMA Vakfı Başkanı Hayrettin Karaca, Artvinliler Hizmet Vakfı Kurucu Başkanı Atilla Öztürk ve Camili (Maçaheli) Derneği Başkanı Hasan Yavuz birer konuşma yaptılar. Gecenin en canlı ve hareketli anları Grup Kafdağı ve de orkestra eşliğindeki Bayar Şahin'in (Kondaridze) konseri sırasında yaşandı. Özellikle Gürcüce söyledikleri Artvin yöresi şarkıları ve de akordeon, tulum ile çalınan yöresel dans müzikleri sırasında, geceye katılanlar coşkuyla danslara katıldılar.

Gürcü Esnafların Toplantısı

Bursa, Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği'nin düzenlediği Bursalı Gürcü kökenli esnafların tanışmalarını ve birbirleriyle kaynaşmalarını sağlamaya yönelik bir toplantı, Kasım 1996'da gerçekleşti. Dernek başkanı Musa Aydın'ın konuşmasıyla başlayan toplantıda derneğin folklor ekibinin gösterisiyle Grup Kafdağı'nın bazı elemanlarının verdiği konser oldukça beğenildi.

Kafdağı Üçlüsü İstanbul'daydı

Geçtiğimiz günlerde Kafdağı Üçlüsü, aynı günde iki ayrı solo-konser verdi. 27 Kasım 1996 Çarşamba günü eğitim saatlerinde, önce Kadıköy Moda'da bulunan Özel BEM (Bilimsel Eğitim Merkezi) Lisesi'nde, daha sonra da Çamlıca Kız Lisesi'nde konserler verdi. Tüm öğretmen ve öğrencilerin dikkatle izlediği konserlerdeki alkışlar, izleyenlerin beğenilerini yeterince kanıtliyordu.

Gürsulu Gürcüler Gecesi

30 Kasım 1996'da Bursa'nın Gürsu ilçesinde düzenlenen geceyi, Bursa, Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği organize etti.

Dernek başkanı Musa Aydın'ın açılış konuşmasıyla başlayan geceye çok sayıdaki Gürsulu Gürcüler coşkuyla katıldılar. Gürsulu kaymakamı, belediye başkanı ve milletvekili Feridun Pehlivan'ın da hazır bulunduğu gecede dernek folklor ekibinin ve Grup Kafdağı'ndan bazı elemanların konser ve gösterileri Gürsulu Gürcülerin coşuklarını doruğa çıkardı.

“Kafdağı'ndan Anadolu'ya”

Kasetçilerde

Kafdağı Müzik Topluluğu'nun Türkiye müzik dinleyicisine kazandırdığı “Kafdağı'ndan Ezgiler” adlı ilk kasetleri oldukça ilgi görmüş, beğeni kazanmış ve üçüncü baskısı yakında çıkmaktadır. İberya Özkan'ın (Melaşvili) kurduğu ve yönettiği Gürcü-Kafkas halk çalgıları orkestrasının da bulunduğu bu güzide topluluğun çalışmaları ve tüm repertuarı, profesyonel stüdyolarda kayda alınmış olup ikinci kasetin piyasaya sürülmesini beklemektedir. Şubat 1997'de “Kafdağı'ndan Anadolu'ya” adıyla tüm kasetçilere dağıtılacak olan yeni kasetlerinde Artvin ve Gürcüstan'dan bir çok enstrümantaller, Gürcüce şarkılarının yanı sıra Kabardey-Çerkesçe, Azerice, Türkçe bazı halk şarkıları da bulunmaktadır.

Yapımcı Firma: Kalan Müzik Yapım
Tel: 0212.512 35 13

Radyoda Gürcüce

Edindiğimiz bilgilere göre, Çevre Radyo (105, 7 FM), Gürcüler ve Gürcüce ile ilgili, haftada iki saatten oluşan sürekli bir yayını bir an önce başlatmak istemektedir. Bu konuda görüş almak isteyen, kültür birikimi ve özellikle de Gürcücesi iyi olanlar dergimize hemen başvurabilirler.

Kafdağı Üçlüsü Yine İstanbul'da

BEKSAV (Bilim, Eğitim, Kültür, Sanat Araştırmaları Vakfı) ve Taranta Babu Kültür ve Sanat Merkezi tarafından İstanbul'da konuk edilecek olan Kafdağı Üçlüsü, aynı gün iki kez konser verecek. İlki 22 Şubat 1997 Cumartesi günü saat 15:00'te Kadıköy'de bulunan BEKSAV salonunda, diğeri ise aynı gün saat 18:00'de Taksim'de bulunan Taranta Babu'da gerçekleştirilecek. Gürcücenin yanı sıra değişik Kafkas halklarından da çoksesli halk şarkıları sunacak olan grup, Gürcü ve Kafkas halk çalgılarını da tanıtacaklar.

Artvinliler Hizmet Vakfı

Başkanlığını Gürcü kökenli İlker Kaya'nın yaptığı Artvinliler Hizmet Vakfı, 7 Mart 1997 Cuma günü İstanbul Beşiktaş'ta Conrad Oteli Balo Salonu'nda bir gece düzenliyor. “Artvin'in Kurtuluş Kutlamaları” adlı gecede, Artvin halk dansları ekibi, Cengiz Kurtoğlu ve Kamil Sönmez'in yanı sıra Artvin Maçahelili Gürcü sanatçı Bayar Şahin (Kondaridze), orkestrası ve Grup Kafdağı eşliğinde yer alacak.

Bursa'da Gece

Bursa Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği, Mart ayında bir gece düzenliyor. Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nda gerçekleştirilecek gecede derneğin Gürcü danslarını başanlı bir şekilde icra eden folklor ekibinin yanı sıra Artvin İmerhevli Gürcü sanatçı Erol Alkan'ın (Tsodnadze) solistlik yaptığı Grup Kafdağı, Gürcüstan ve Artvin'den derlenen Gürcüce şarkıları seslendirecek. Geceye konuk olarak İstanbul'dan gelecek olan Gürcü sanatçı Bayar Şahin (Kondaridze), yöresinden derlediği Gürcüce şarkıları sunacak. Orkestrası ve tulumcusunun eşlik edeceği bu konserinde Grup Kafdağı da yer alacak.

Rustavi İstanbul'da

Dünyaca ünlü Rustavi Gürcü Halk Dansları ve Şarkıları Topluluğu, Genel Sanat Yönetmeni Anzor Erkomaişvili'nin yönetmenliğinde 21, 22, 23 Mart 1997 tarihlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda gösterilerini İstanbul halkına sunacaktır.

40 kişilik Gürcü Halk Dansları ve Şarkıları Topluluğu Rustavi ayrıca Ankara ve Bursa'da da birer konser verecektir. Bu organizasyon içerisinde ayrıca, dünyaca ünlü piyanist Eliso Bolkvadze ile kompozitör, gitarist Taniel Berimeladze de aynı tarihlerde konserlerini sunacaktır. Her ikisi de özellikle Avrupa'da birer virtüöz olarak ün yapmışlardır.

çevneburu okuyucularının, dans ve müzik severlerin, Kafkasya ve Gürcü kökenli hemşehrilerimiz dans gösterilerine ve müziğe doyuracak olan bu grupları kaçırmamalarını öneririz. Bilgi için: CEMRE Müzik, Üretim, Paz., Turizm, Organizasyon, Danışmanlık ve Taahhüt Tic. San. Ltd. Şti.

Tel: 0212.513 28 50 / 513 28 51 / 232 49 61

KISA KISA

- Gürcüstan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Eduard Şevardnadze Nobel ve Atatürk ödülleri için aday gösterildi.
- Ünlü Gürcü ozan Otar Çiladze Nobel için aday gösterildi.
- Bir devlet kuruluşu olan ve yabancı diller öğreten TÖMER merkezinde artık Gürcüce de yabancı dil olarak öğretiliyor. Kurslara katılmak isteyenler TÖMER'in Ankara'daki merkezinden bilgi alabilirler.
- Kamu ve özel sektör temsilcilerinden oluşacak bir ticari heyet Nisan 1997'nin ilk yarısında Gürcüstan'ı ziyaret edecek, seminer ve toplantılara katılacaktır. İlgilenenler Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Dış İlişkiler Şube Müdürlüğü - ANKARA (Tel: 0312.447 27 40 Faks: 0312.447 01 80) adresinden ayrıntılı bilgi alabilirler.
- Fransız Anadolu Araştırmalar Enstitüsü tarafından düzenlenen bir seminerde Gürcü edebiyatı anlatılacaktır. Prof. Donald Rayfield tarafından 18-20 Şubat 1997 tarihlerinde "Gürcüstan Edebiyatında Ulusal Uyanış" adlı seminer verilecektir.

BASINDAN

- İstanbul'da ünlü Gürcü ressam Gogi Çağelişvili 28 tablodan oluşan resim sergisini açtı. (Hürriyet, 07/07/1996)
- Satranç köşesinde "Gürcü Traktörünün Saplantısı" adı altında bir Gürcü köylüsünün St. Petersburg Uluslararası Turnuvası'na katılışı ve oynadığı satranç diyagramı verilmektedir. (Milliyet, 07/07/1996)
- Nemsadze, Trabzonspor'la anlaşma imzaladı. Böylece Trabzonspor'da oynayan Gürcü futbolcu sayısı üçe çıktı. (YeniYüzyıl, 23/07/1996)
- Gürcü asıllı okçu Natalia Nasaridze Atlanta Olimpiyatları'nda olimpiyat rekoru kırdı. (YeniYüzyıl, 31/07/1996)
- Türk Hava Yolları, İstanbul-Tiflisi-İstanbul arasında haftada 2 kez karşılıklı uçuşu olan tarifeli seferlere başladı. (Avrasya Dosyası, Temmuz 96/2)
- Gürcüstan'ın dış ticaret cirosu geçen yıla nazaran yılın ilk altı ayında 242 milyon dolar artarak 3403 milyon dolara ulaştı. Gürcüstan 68 ülke ile ticaret yapıyor. (Avrasya Dosyası, 02/09/1996)

- Gürcüstan'ın Acara Özerk Cumhuriyeti'nde bugün parlamento seçimleri yapılıyor, 80 milletvekili seçiliyor. (YeniYüzyıl, 22/09/1996)

- Gürcü Sınırına Rus Yiğnağı: Rusya'nın Gürcüstan sınırındaki askeri varlığını artırmaya girişimlerinde bulunduğu bildirildi. Gürcü İprında Ajansı, sınırdaki Rus birliklerinin artırılması yüzünden Güney Osetya'daki Gürcü askerlerinin bölgeyi tamamen terk etmesini haber verdi. Ajans, Ahıska (Ahaltsihe) ilçesinde de 180 Gürcü askerin sınır bölgesini terk etmek zorunda olduğunu duyurdu. Gürcüstan'daki bu gelişmeler muhalif partilerin ülkedeki Rus askeri varlığına son verilmesi taleplerinden kaynaklanıyor. (YeniYüzyıl, 11/10/1996)

- Gürcüstan eski genelkurmay başkanı Loti Kobalia hakkında idam cezası istendi. (Cumhuriyet, 31/10/1996)

- Türkçe, Gürcüstan'da Yabancı Dil Oldu: Türkçe, dünyada ilk kez bir yabancı ülkede "yabancı dil" olarak okutulacak. Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Mehmet Sağlam, Türkçenin ilk kez Gürcüstan'da yabancı dil olarak okutulacağını ve Türkiye'nin bu ülkeye eğitim desteği vereceğini bildirdi. (YeniYüzyıl, 05/11/1996)

- Gürcüstan'ı ziyaret eden Milli Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam, Gürcüstan'da eğitim gören üniversite öğrencilerinin diplomasının tanınacağını ve iki ülke arasında karşılıklı öğretmen değişimi yapılacağını bildirdi. (YeniYüzyıl, 06/11/1996)

- Gürcüstan, Geminin Bırakılması İçin Rusya'ya Nota Verdi: Gürcüstan, bir Ukrayna gemisinin, Gürcüstan'ın Batum Limanı'nda Rus gemilerinin alıkonulması dolayısıyla Rusya'ya bir protesto notası verdi. Interfax'ın haberine göre Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı notasında Rus gemilerinin böyle bir girişime yasal haklarının bulunmadığı, bu durumun, ayrıca Gürcüstan'ın işçilerine müdahale anlamına geldiği belirtildi. Rusya'nın uluslararası hukuku da çiğnediğini belirtildiği protesto notasında, geminin Ukraynalı personelinin derhal serbest bırakılması, olay hakkında Gürcüstan'a ayrıntılı bilgi verilmesi istendi. Notada bu tür eylemlerin, hem Gürcüstan'ı uluslararası alanda zor duruma düşüreceği, hem de Rusya ile ilişkileri yıpratacağı vurgulandı. Rusya sahil muhafaza gemileri, Ukrayna gemisini 4 Aralık'ta al-

koymuş, personelini de 11 Aralık'ta Rusya'ya götürmüştü.

(*Dünya*, 16/11/1996)

- Gürcüstan, Türk araçlarına yol vergisi koydu. Türkiye'den Gürcüstan'a ve oradan Azerbaycan'a geçen araçlardan 10 tona kadar 148 dolar, 10-20 ton arası 174 dolar, 21-40 ton arası 238 dolar ve 40 tondan fazlası için 330 dolar fiyat uygulaması başlattı.

(*Dünya* 19/11/1996 ve 28/11/1996)

- Kafkasya'da Sandık Gerilimi: 1993 yılında Rusya'nın araya girmesiyle dondurulan Abhazya krizi seçim nedeniyle yeniden alevlenirken, Gürcü yetkililer de Rusya'ya verilen üsleri sürekli gündeme getirerek Moskova'nın Abhazya probleminin çözülmesinde Tbilisi'nin yanında yer almasının gerektiğini dile getiriyorlar. Gürcüstan hükümeti ülkedeki Rus askerlerinin geleceğini de Abhazya sorununun çözümüne bağlıyor. Seçimlerin yapılmak istenmesi Türkiye, ABD ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kinandı. Bölgedeki etkinliği tartışılmaz olan Rusya ise seçimlerin yapılmasına karşı sessiz kalarak ayrılıkçı hareketlere cesaret veriyor.

(*Zaman*, 22/11/1996)

- Kafkasya'nın Asî Cumhuriyetlerinde Bugün Seçimler Yapılıyor: Abhazya'da yapılacak parlamento seçimlerini Gürcüstan ve BM kanıyarak sonuçlarını tanımayacaklarını bildirdiler. Gürcüstan'ın diğer bir asi bölgesi Güney Osetya'da ise 10 Kasım'da devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştı ve Gürcüstan bu seçimleri ve sonuçlarını tanımadığını ilan etmişti.

(*Yeniüçyüzl*, 23/11/1996)

- Davetli olarak Gürcüstan'a giden Aytan ve Cüneyt Gökçer Cumhurbaşkanı Şevardnadze ile birlikte tiyatroya izledi. Şevardnadze'nin bir sanat olayında kendilerini yalnız bırakmadığını belirten Cüneyt Gökçer "Sayın Cumhurbaşkanı eseri bizimle izleyerek, sanatçılara verdiği desteği gösterdi," yorumunu yaptı. Aytan Gökçer ise "Sanata büyük bir önem veriyorlar. Bütün opera ve tiyatrolar tıklım tıklım dolu. Gürcüstan Cumhurbaşkanı, galasına katıldığımız Lamaris isimli oyunu Türkiye'de sergilemek istediklerini belirtti," dedi.

(*Hürriyet*, 29/11/1996)

- Gürcüstan'da telekomünikasyon hizmetleri ve yatırımları yapmak üzere ortakları arasında Yürükcell ve tanınmış dört işadammının bulunduğu "Gürtel" adlı bir şirket kuruldu.

(*Yeniüçyüzl*, 09/12/1996)

- Rusya'nın Kafkasya Politikasına Eleştirisi: Gürcüstan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Rusya'nın ülkesinde ve bölgede izlediği politikaların halk arasında tepkiyle karşılandığını belirtti. Şevardnadze, Rusya Parlamentosu Alt Kanadı Duma'nın Başkanı Genadi Selezniyov'un, "Gürcüstan'da bazı yetkililer Rusya aleyhine propaganda yapıyor," şeklindeki sözlerini eleştirdi. Şevardnadze, "Selezniyov'un sözleri doğru değil. Gürcüstan'da Rusya karşıtı propaganda yapılmıyor. Ancak Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları kamuoyunda ve bütün Kafkasya'da tepki ile karşılanıyor" dedi. KELPA 8. dönem toplantılarına katılmak üzere geçen hafta Tbilisi'ye gelen Duma Başkanı Selezniyov, Gürcüstan Parlamentosu'nda konuşurken, Gürcü milletvekilleri tarafından protesto edilmişti.

(*Dünya*, 19/12/1996)

- Rize Valisi Erdal Ata başkanlığındaki bir heyet Gürcüstan Cumhuriyeti'nin Acaristan Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aslan Abaşidze ile görüşmek üzere önceki gün Acaristan'a gitti. İki günlük gezide işadamlarının gümrüklerde karşılaştıkları sorunların çözümü ve iki ülke arasındaki sorunların değerlendirileceği bildirildi.

(*Radikal*, 19/12/1996)

- Gürcüstan Gümrük Kurumu Başkanı Tengiz Abuladze'nin Tbilisi büyükelçimiz ile yaptığı bir görüşmede Türkçözü-Vale sınır kapısından 7 km içeride her türlü malın vergisiz satılabileceği bir pazar yeri kurmaya karar verdiklerini, pazar yerini kullananların cüzi bir depo ücreti haricinde herhangi bir harç ödemeyeceklerini ve başlangıçta deponun iki ay süre ile ücretsiz olacağını, böylelikle de normal yolcularla satıcıların aynı otobüste seyahatinin önleneyeceğini ifade ettiği belirtilmektedir. Ayrıca Gürcüstan hükümetinin deneme maksadıyla uygulamaya koyduğu bir kararla ülkeye getirilen ve transit geçirilen sigara üzerinden "geçiş vergisi" alınmaya başladığı bildirilmiştir.

(İTKİB-20/12/1996 tarih,
6/6861 sayılı sirküler yazı)

- Hazar Denizi'ni Karadeniz'e bağlayacak 300 milyon dolar tutarındaki Petrol Boru Hattı projesi için dizayn ve mühendislik çalışmalarını konusunda anlaşma imzalandı. Ayrıca, Chevron firması Bakü'den Batum'a trenle petrol göndermeye başladı.

(*The Wall Street Journal*, 14/01/1997)

düşlediğiniz yaşam tarzı

MALTEPE ZÜMRÜTEVLER

YEŞİL BELDE SİTESİ

S.S. HUKUKÇULAR VE MALİ DANIŞMANLAR KONUT YAPI KOOPERATİFİ

- Daire tercihleri kooperatife giriş sırasına göredir • 136 m² - 110 m² daireler •
- Özenle planlandı • Zevkle yapılıyor • Huzurla oturacaksınız
- İnşaatlarımız devam etmektedir.

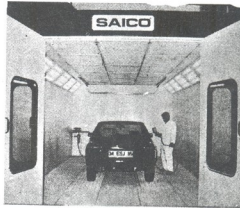
AYRINTILI BİLGİ İÇİN: TEL. 0216.352 94 73 - 352 89 22 ŞANTIYE TEL. 0216.371 45 32

KOCAMANLAR

RENAULT YETKİLİ SERVİSİ

RENAULT
tutkunları
hep bu
adreste
buluşuyor!

KOCAMANLAR RENAULT YETKİLİ SERVİSİ
KARTAL OTO SANAYİ SİTESİ C BLOK NO. 11/2 KARTAL/İSTANBUL
TEL: (0216) 353 22 04 / 374 75 40 / 389 60 95 FAX: (0216) 374 75 49

DOĞAYI YAŞAMAK VE YAŞATMAK

İSTANBUL'DA
GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZÜN
DOĞAYLA KUCAKLAŞTIĞI
MÜKEMMEL BİR DİNLENCE BELDESİ
DÖRT MEVSİM HİZMETİNİZDE...

CLUB ATABAY

Eskihisar Darica İstanbul TURKEY

Tel: (19) 412 611 - 555 854 - 555616

İrtibat/Correspondence/Korrespondenz

CLUB ATABAY

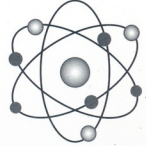
Acıbadem: 81010 Kadıköy İstanbul TURKEY

Tel: (0216) 339 48 50 (4 Hat/Lines/Linien)

Telex: 29469 drug tr Fax: (0216) 339 61 41

Club
ATABAY

ÖZGÜN ŞİRKETLER GRUBU

ÖZGÜN ŞİRKETLER GRUBU

ÖZGÜN KABLO

Zırlı yeraltı dolgu, askılı havai telekomünikasyon kabloları, abone kabloları, projelendirilmesi ve montaj işleri.

YILDIZ FİBER

Direkt veya kanal içine dönebilen yeraltı, kendinden askılı havai, çelik veya aramid yarn zırlı fiber optik kablolar, projelendirilmesi ve montaj işleri.

SANTEL EMAYE

0,07 mm-3,00 mm arasında lehimlenebilir ve yüksek ısıya dayanıklı emaye bobin telleri.

CIHAN METAL ENDÜSTRİ

Yüksek gerilim enerji nakil hatları için tam alüminyum iletkenler, çelik özlü alüminyum iletkenler.

NİL ÇELİK

2,7 mm-9,00 mm arası galvanizli örgülü teller, 1,20mm-4,00 mm arası çinko kaplı teller ve ayrıca 0,70 mm ile 6,00 mm arası yüksek karbon içeren yaylı teller.

ONURPAK

Alüminyum folyo ve oluklu çelik bant, sigara folyosu, çay poşeti, baskılı kağıt, her türlü ambalaj malzemeleri.

ŞEKERPİNAR KAĞITÇILIK

Oluklu mukavva üretimi ile çok çeşitli sektörlere ambalaj malzemeleri sağlamaktadır.

Şekerpınar Köyü İplikdere Mevkii 41400 Gebze/KOCAELİ

Tel: (0262) 744 27 08 (4 hat) - 658 96 16 (4 hat) Faks: (0262) 744 27 12 - 744 56 76 - 658 96 61

güne başlarken bir sevgi busesi

TWIN Çift Biçaklı
(501K Kartela)

TWIN Çift Biçaklı
(51 Poşette)

TWIN Çift Biçaklı
(51 Dispenser)

PIVOTING
Oynar Başlık
Traş Makinesi

PIVOTING PLUS
Makine Kartuşları

MONO Tek Biçaklı
(51 Poşette)

MONO Tek Biçaklı
(501K Kartela)

ZAZA®

TRAŞ BIÇAKLARI

Traş bıçağında aradığımız her şey.
Kalite ve ucuzluk

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü - İSTANBUL

Tel: (0-212) 522 19 62 - 231 21 25 Fax: (0-212) 247 02 94